

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv růstu HDP na životní úroveň v ČR a Pobaltí

The Influence of GDP Growth on Living Standards
in the Czech Republic and the Baltics

Student: Lucie Nápravníková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Natalie Uhrová, Ph.D

Ostrava 2014

Zadání bakalářské práce

Student: **Lucie Nápravníková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Vliv růstu HDP na životní úroveň v ČR a Pobaltí**
The Influence of GDP Growth on Living Standards in the Czech Republic and the Baltics

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Charakteristika HDP a ukazatele životní úrovně
3. Analýza HDP a ukazatelů životní úrovně v ČR a Pobaltí
4. Komparace ČR a Pobaltí
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3258-9.

KISLINGEROVÁ, Eva a kol. *Nová ekonomika. Nové příležitosti?*. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-403-2.

SEN, Amartya et al. *The standard of living*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. ISBN 0-521-32101-8.

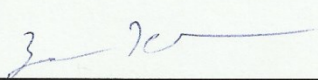
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežné prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité zdroje a literaturu.

V Ostravě dne 5. května 2014

.....Lucie Nápravníková

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí bakalářské práce paní Ing. Natalii Uhrové, Ph.D. za odbornou pomoc, čas a pozornost, kterou mi věnovala.

Obsah

1 Úvod	7
2 Charakteristika HDP a ukazatelů životní úrovně.....	8
2.1 HDP a jeho charakteristika.....	8
2.2 Výpočet HDP	9
2.3 Skutečnosti snižující vypovídací schopnost HDP	11
2.3.1 Stínová ekonomika	11
2.3.2 Kvalita životního prostředí	12
2.3.3 Výrobky a služby nepřispívající k růstu bohatství a blahobytu	12
2.4 Charakteristika ukazatelů životní úrovně	13
2.4.1 HDP na obyvatele	13
2.4.2 Skutečná individuální spotřeba na obyvatele	14
2.4.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou.....	15
2.4.4 Index lidského rozvoje	16
3 Analýza HDP a ukazatelů životní úrovně v ČR a Pobaltí	17
3.1 Analýza HDP v ČR	17
3.2 Analýza ukazatelů životní úrovně v ČR.....	20
3.2.1 Analýza HDP na obyvatele	20
3.2.2 Skutečná individuální spotřeba	21
3.2.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou.....	22
3.2.4 Index lidského rozvoje	24
3.3 Analýza HDP v zemích Pobaltí.....	26
3.4 Analýza ukazatelů životní úrovně v Pobaltí	29
3.4.1 HDP na obyvatele v Pobaltí.....	29
3.4.2 Skutečné individuální spotřeba na obyvatele v Pobaltí.....	30
3.4.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou v Pobaltí	32
3.4.4 Index lidského rozvoje v Pobaltí.....	36
4 Komparace České republiky a Pobaltí	41
4.1 Komparace vývoje reálného HDP v ČR a Pobaltí.....	41
4.2 Komparace reálného HDP na obyvatele v ČR a Pobaltí.....	42
4.3 Komparace skutečné individuální spotřeby v ČR a Pobaltí.....	43
4.4 Komparace míry ohrožení příjmovou chudobou v ČR a Pobaltí	45
4.5 Komparace HDI v ČR a Pobaltí	47
4.6 Komparace životní úrovně a vývoje reálného HDP v ČR a Pobaltí	49

5 Závěr.....	50
Seznam literatury a informačních zdrojů	51
Seznam tabulek	54
Seznam grafů.....	55
Seznam zkratk.....	56
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	

1 Úvod

Hrubý domácí produkt a jeho růst je v dnešní době ústřední veličinou, kolem které se všechno točí. Denně slyšíme v médiích z úst politiků, ekonomů a statistiků, jaké je meziroční tempo růstu HDP, zda došlo k ekonomickému růstu či poklesu a jak je právě ten ekonomický růst nesmírně důležitý pro rozvoj dané země, snížení nezaměstnanosti a zvýšení životní úrovně obyvatel. Také se zpravidla hovoří pouze o nominálních hodnotách jednotlivých ukazatelů, zatímco reálné hodnoty jsou opomíjené. Přestože sledování nominálních hodnot má své opodstatnění, hodnocení ekonomické úrovně na základě těchto hodnot není zcela přesné. Důvod k přiklání se především k tomu ukazateli je poměrně jasný. Konstrukce ukazatele HDP není příliš složitá a data pro jeho výpočet jsou poměrně snadno dostupná. Je lákavé zaměřit se na čísla, která lze snadno a poměrně rychle a pravidelně získat místo složitých, zdoluhavých a finančně náročnějších výzkumů. Je výhodné přisuzovat takovou důležitost jednomu ukazateli a hodnotit celkový stav ekonomiky především na základě jeho vývoje, protože pak je pro zodpovědné osoby jednodušší vysvětlovat a argumentovat jednotlivá opatření prováděné hospodářské politiky. Bohužel, realita je daleko složitější, ekonomické subjekty a procesy jsou naprosto propojené, vzájemně se ovlivňují z různých stran a HDP má příliš nedostatků na to, aby všechny působící faktory pokryl a komplexně vyjádřil skutečnou ekonomickou a životní úroveň obyvatel dané země.

Ekonomický růst je pro určité oblasti určitě příznivý jev, otázkou však je, zda můžeme růst donekonečna, zda není občas preferován na úkor životní úrovně obyvatel, zda by nebylo lepší zaměřit se občas na zlepšení jiných oblastí a ukazatelů, i kdyby to mělo být krátkodobě na úkor ekonomického růstu, ale z dlouhodobého hlediska daleko efektivnější a příznivější pro obyvatele dané země. Proto v této práci bude zkoumán vývoj reálného HDP a jednotlivých ukazatelů životní úrovně v ČR a zemích Pobaltí za období 2005 – 2012. Následně bude zkoumáno, jaký vliv má růst reálného HDP na životní úroveň obyvatel v ČR a zemích Pobaltí. V závěru bakalářské práce bude provedena komparace jednotlivých ukazatelů a celkového stavu ČR a zemí Pobaltí. Pro komparaci jsem si vybrala země Pobaltí z toho důvodu, že se jedná o stejně malé a otevřené ekonomiky, které procházely transformačním procesem zhruba ve stejném období jako Česká republika.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaká je spojitost mezi růstem reálného HDP a vybranými ukazateli životní úrovně, zda má růst tohoto ukazatele bezprostřední vliv na růst životní úrovně obyvatel dané země. Pro dosažení tohoto cíle byly použity tyto výzkumné

metody: syntéza pro charakteristiku jednotlivých ukazatelů v teoretické části práce, dále analýza pro zjištění vývoje jednotlivých ukazatelů a poté komparace pro srovnání jednotlivých ukazatelů a celkové životní úrovně v ČR a Pobaltí.

2 Charakteristika HDP a ukazatelů životní úrovně

2.1 HDP a jeho charakteristika

Pro účely této bakalářské práce je třeba mít představu o tom, co hrubý domácí produkt znamená. Tato kapitola bude proto zaměřena na vysvětlení tohoto pojmu a jeho charakteristiku. „*Domácí produkt je nejpoužívanějším ekonomickým agregátem. Statistikové jej měří, ekonomové jej analyzují a komentují, politikové s ním spojují svou kariéru*“ (Holman, 2010, str. 12). Chamberlin, Yueh (2006) uvádí, že se jedná o tokovou veličinu, měřenou za určité časové období. Hrubý domácí produkt (HDP) je součtem peněžních hodnot finálních výrobků a služeb, které byly vyprodukovány během určitého období (zpravidla během jednoho kalendářního roku) výrobními faktory, alokovanými na daném území bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní. Co se týče finálních statků, jedná se výlučně o takové statky, které jsou určeny ke konečné spotřebě. Do HDP se nesmí zahrnovat meziprodukty, neboť by docházelo k jejich několikanásobnému započtení a tím ke zkreslení celkového HDP dané země. Někdy je složité určit, zda jde o finální statky, protože stejný statek může a nemusí být finální dle toho, zda slouží ke konečné spotřebě či k výrobě dalších statků a služeb.

Velmi důležité je rozlišovat, zda jsou uváděné hodnoty v běžných nebo stálých cenách. Na základě toho dělíme HDP na **nominální** a **reálný**. Jurečka (2013) zmiňuje, že HDP je v podstatě hodnota celkové produkce ekonomiky, kterou zjistíme součinem jednotlivých produktů a jejich cen. Jenže ceny se v čase mění, resp. většinou rostou. Může se tedy stát, že hodnota HDP poroste, ale počet vyprodukovaných výrobků a služeb bude stejný nebo bude dokonce klesat. V takovém případě se jedná o nominální vyjádření v běžných cenách, tedy v cenách, které převládají na trhu v době, za kterou je HDP počítán.

Naproti tomu reálný produkt je vyjádřený v cenách stálých, tedy v cenách očištěných od změn. Můžeme ho tedy zjistit dvěma způsoby. Buď výrobky a služby oceníme stálými cenami, nebo nominální produkt deflujeme, resp. očistíme ho od inflačních vlivů. Co se týče stálých cen, jedná se o ceny toho období, které si stanovíme jako výchozí. Stanovíme-li si

jako výchozí období např. rok 2010, pak HDP za rok 2014 budeme počítat v cenách roku 2010. Ať již budeme deflovat nominální produkt nebo oceňovat výrobky a služby stálými cenami, v obou případech nám to zajistí skutečné srovnání velikosti produktu za jednotlivé roky. Je třeba si tedy dávat pozor a pečlivě sledovat, zda se jedná o nominální nebo reálné vyjádření.

2.2 Výpočet HDP

Výpočet HDP lze provést třemi způsoby. Používá se výdajová, důchodová nebo produkční metoda. Všechny tři metody vedou ke stejnému výsledku, ale každá používá jiný postup výpočtu a jiné veličiny.

Co se týče **výdajové metody**, Mankiw (1999) uvádí, že se jedná o metodu nepřímou. Sečteme veškeré výdaje, které byly vynaloženy na koupi výrobků a služeb vyprodukovaných v daném roce a tento součet nám dá hodnotu HDP. Sčítají se výdaje domácností na spotřebu (C), hrubé soukromé investice podniků (I_g), vládní výdaje (G) a čistý export (NX, od hodnoty exportu odečteme hodnotu importu). Spotřební výdaje domácností představují výdaje na předměty dlouhodobé spotřeby (životnost delší než 1 rok), krátkodobé spotřeby (životnost kratší než 1 rok) a také na služby. Výdaje podniků představují investice ať již fixní (nákup budov, strojů) nebo v podobě zásob. Investice v podobě zásob můžeme chápat jako změny ve stavu zásob surovin, rozpracovaných výrobků a hotových výrobků. Abychom dostali hodnotu hrubého domácího produktu, je třeba započítat hrubé investice podniků, tzn., že do výpočtu zahrnujeme nejen nákup zařízení, strojů a budov, které rozšiřují kapitál společnosti, ale také ta zařízení, stroje a budovy, která pouze nahrazují fyzický kapitál opotřeбенý (obnovovací investice, I_r). Investice, které rozšiřují výrobní kapacitu podniku, pak nazýváme čistými (I_n). Od toho se také odvíjí čistý nebo hrubý domácí produkt. Dále pak do výpočtu zahrnujeme vládní výdaje na nákup výrobků a služeb, přičemž vláda může nakupovat různé výrobky a různé služby, např. budovy pro státní instituce nebo služby lékařů ve státních nemocnicích. K oceňování jednotlivých výrobků a služeb se zpravidla používají tržní ceny, ale některé služby nemají tržní charakter. V takovém případě se oceňují ve výši výrobních nákladů vynaložených na tyto služby, a pokud se jedná o službu, kterou poskytuje nejen veřejný, ale i soukromý sektor, pak lze službu ocenit tzv. stínovou cenou, tzn. cenou, za kterou je tato služba prodávána a nakupována soukromými subjekty na trhu. Do vládních výdajů nezahrnujeme transferové platby, které slouží pouze k přerozdělení důchodu v dané zemi. Na závěr, jak již bylo řečeno, započítáváme do hodnoty HDP ještě čistý export. Jeho

hodnota může být kladná i záporná v závislosti na tom, zda je export větší než import nebo naopak.

Další metodou výpočtu HDP je **metoda důchodová**. Jurečka (2013) uvádí, že při výpočtu se u této metody vychází z důchodů (příjmů) ekonomických subjektů. Jedná se o důchody, které subjekty obdrží za poskytnutí služeb výrobních faktorů, vlastněných těmito subjekty, kdy tyto výrobní faktory slouží k produkci výrobků a služeb v daném roce. Tyto příjmy mají formu mezd (hrubé mzdy plus další náklady firem na práci), čistých úroků (rozdíl mezi výnosovými a nákladovými úroky), zisků (hrubý zisk firem, členěný na dividendy, nerozdělené zisky a daň ze zisku), renty (důchody plynoucí domácnostem z vlastnictví půdy a nemovitostí), příjmů ze samozaměstnání. Sečtením všech těchto položek se ale ještě nedostaneme k výsledné hodnotě HDP. Součet těchto položek nám dá teprve hodnotu **čistého domácího důchodu** (ČDD). Část ceny statku či služby totiž tvoří nepřímá daň, kterou je třeba odvést do státního rozpočtu a část ceny připadá na amortizaci (proces opotřebování fixního kapitálu). Proto, abychom dostali hodnotu HDP, musíme k čistému domácímu důchodu přičíst nepřímé daně a amortizaci.

Třetí metodou výpočtu HDP je metoda založená na součtu přidaných hodnot neboli **metoda produkční**. Mankiw (1999) uvádí, že přidaná hodnota je hodnota, kterou jednotliví výrobci v průběhu výrobního procesu postupně přidávají k hodnotě nakoupených surovin, polotovarů a služeb. Produkce statku je ukončena tehdy, kdy se statek dostane ke konečnému spotřebiteli. Do té doby se do produktu započítává hodnota přidaná všemi výrobními články výrobního řetězce. Přidanou hodnotu zjistíme tak, že od příjmu z prodeje daného produktu odečteme vstupní náklady na výrobu tohoto produktu. Sečteme-li pak hodnoty přidané všemi firmami v ekonomice, dostaneme hodnotu hrubého domácího produktu.

Tab. 2.1 Shrnutí vzorců pro výpočet HDP a odvozených ukazatelů

Výdajová metoda
čisté investice I_n + obnovovací investice I_r = hrubé investice I_g
export - import = čistý export NX
$C + G + I_n + NX$ = čistý domácí produkt ČDP
$C + G + I_g + NX$ = hrubý domácí produkt HDP
Důchodová metoda

$\text{mzdy} + \text{čisté úroky} + \text{hrubý zisk} + \text{renty} + \text{příjmy ze samozaměstnání} = \text{ČDD}$
$\text{ČDD} + \text{nepřímé daně} + \text{amortizace} = \text{HDP}$
$\text{ČDD} + \text{nepřímé daně} = \text{ČDP}$
$\text{HDP} - \text{amortizace} = \text{ČDP}$
Metoda produkční
příjem z prodeje produktu - vstupní N na výrobu produktu = přidaná hodnota
$\text{součet přidaných hodnot všech firem} = \text{HDP}$

Zdroj: Jurečka (2013), vlastní úprava

2.3 Skutečnosti snižující vypovídací schopnost HDP

2.3.1 Stínová ekonomika

Růst celkového produktu ekonomiky je často spojován také s růstem životní úrovně v dané zemi, ale existuje mnoho poměrně závažných skutečností, které ve výpočtu HDP nelze zachytit, a které při výpočtu můžeme jen těžko oddělit a eliminovat. Jednou z těchto skutečností je existence tzv. *stínové ekonomiky*, do které sice patří řada užitečných aktivit, ale je s ní spojen jeden zásadní problém, a to daňové úniky. Široký (2008) pojednává o stínové ekonomice právě v souvislosti s daňovými úniky a uvádí, že se velmi často jedná také o praní špinavých peněz, práci nelegálních přistěhovalců a o zneužívání sociálního systému některými nezaměstnanými, kteří mají nedeklarovaný příjem. Častou praxí bývá to, že zaměstnavatelé vyplácí část mezd mimo oficiálně vykázané mzdové prostředky. Toto vše zapříčiňuje, že daňové výnosy jsou nižší, což se vláda, samozřejmě, snaží kompenzovat vyššími daňovými sazbami, což ještě více podněcuje lidi k větším daňovým únikům.

Schneider, Enste (2002) dále uvádí rozlišení stínové ekonomiky. Tou první je *ekonomika legální*, do které můžeme začlenit ekonomiku *skrytou*. Ta má klíčové postavení a představuje především zkreslování vykazovaných údajů (např. různé falšování údajů v účetních knihách) a podnikání bez oficiální registrace, zaměstnávání cizinců bez pracovního povolení, apod. Do legální ekonomiky lze zařadit také *neformální ekonomiku*, která má jako jediná charakter pozitivních aktivit domácností, které lze ale jen velmi těžko kvantifikovat. Jedná se např. o zemědělské samozásobování, domácí práce, individuální bytovou výstavu. Druhou oblastí stínové ekonomiky je *ekonomika nelegální*, která již zahrnuje nelegální produkční činnosti (např. prodej pašovaného zboží, nelegální kopírování originálů), dále nelegální

přerozdělovací činnosti (např. krádeže, loupeže) a nakonec legální produkční činnosti, které jsou však prováděné nelegálně (např. nelegální výroba a obchod).

Široký (2008) zmiňuje, že existují jisté metody, za pomoci kterých se odhaduje rozsah stínové ekonomiky. Jednou z nich je tzv. *Kaufmannova metoda*, která vychází ze spotřeby elektrické energie. Jedná se o poměrně složitou metodu, která je založena na předpokladu, že růst spotřeby elektrické energie o jednotku znamená růst výkonu ekonomiky také o jednotku. Pokud je tedy růst oficiální ekonomiky nižší než růst spotřeby elektrické energie, pak rozdíl připadá na stínovou ekonomiku. Dále existují také monetární metody, které jsou založeny na předpokladu, že transakce ve stínové ekonomice probíhají především v hotovosti, a tudíž zkoumají např. poptávku po hotovostních penězích nebo vztah mezi objemem transakcí a oficiálním výkonem ekonomiky.

2.3.2 Kvalita životního prostředí

Velmi zásadním problémem, který hrubý domácí produkt nezachycuje, je zhoršující se **kvalita životního prostředí**. Produkce mnoha výrobků nejen přispívá k ekonomickému růstu, ale také často zatěžuje životní prostředí různými způsoby, např. vypouštěním škodlivých látek do ovzduší, znečišťováním vod různými odpady, kácením již tak malého procenta lesů, které jsou důležité pro absorbování CO₂, výrobu kyslíku a udržování vlhkosti ve vzduchu. Tošovská, Sidorov, Ritschelová a Farský (2010) uvádí, že ukazatel HDP neposkytuje úplnou představu o kvalitativních parametrech růstu a udržitelnosti zvoleného modelu rozvoje. Otázka, do jaké míry je tento ukazatel schopný reflektovat ekologickou náročnost ekonomického růstu, je tedy na místě. Výrazné znehodnocení a poškození přírodních aktiv může způsobit pokles HDP v důsledku snížení jejich funkcí (např. snížení výnosnosti půdy), přičemž reakcí na tuto degradaci životního prostředí by pravděpodobně byly zvýšené výdaje spojené s její eliminací, což by ovšem působilo jako prorůstový faktor. Toto by opět vedlo ke zkreslení údajů a snížení vypovídací hodnoty HDP.

2.3.3 Výrobky a služby nepřispívající k růstu bohatství a blahobytu

Nedostatků ukazatele HDP je ale daleko více. Mankiw (2008) uvádí neméně závažný fakt, kdy do HDP započítáváme i takové výrobky a služby, které nijak nepřispívají k růstu lidského bohatství a blahobytu. Jedná se např. o takové výrobky, jako jsou alkohol, cigarety, drogy a zbraně. Co se týče služeb, v HDP jsou zahrnuty i takové, které pouze obnovují původní stav. Tzn., že pokud daná země utrpěla velké škody díky zemětřesení nebo jiné přírodní katastrofě,

výdaje na opravu silnic, domů, mostů se stanou také součástí produktu v daném roce, aniž by ve skutečnosti společnost obohacovaly a zvyšovaly její blahobyť. Stejně tak jsou součástí HDP služby, které jsou sice důležité pro chod a fungování společnosti, ale nevytvářejí žádné hodnoty. Jedná se např. o služby úředníků nebo právní služby spjaté s rozvodem manželů. Jeníček, Foltýn (2010) doplňují, že HDP také nezapočítává nic z toho, čeho si lidé cení, pokud to není spojeno s finančními toky. Jedná se o takové hodnoty, jako jsou volný čas, zdraví, nízká úroveň kriminality, pohoda, krásy přírody, historické památky, apod. Už vůbec v HDP nejsou zohledňovány takové skutečnosti, jako je např. příjmová nerovnost mezi občany.

HDP sice odráží jistou ekonomickou výkonnost, ale rozhodně neodráží kvalitu vyprodukovaných výrobků a služeb ani jiné hodnoty a faktory vypovídající o skutečném bohatství a životní úrovni v dané zemi. Vysoká tempa růstu HDP jsou sice považována za ekonomický úspěch, ale zvážíme-li okolnosti, za kterých ekonomika roste, tento úspěch může být často pouze iluzorní a krátkodobý. Používání špatného indikátoru může vést dokonce k zavádění nevhodných politik.

2.4 Charakteristika ukazatelů životní úrovně

Tato kapitola bude zaměřena na vysvětlení pojmů a charakteristiku jednotlivých ukazatelů životní úrovně. Bude se jednat o HDP na obyvatele, skutečnou individuální spotřebu (AIC), míru ohrožení příjmovou chudobou a index lidského rozvoje (HDI). Ukazatelů životní úrovně je poměrně mnoho. Pro účel této bakalářské práce byly vybrány tyto čtyři, jelikož každý jednotlivý ukazatel vypovídá o jisté oblasti, která má vliv na celkový blahobyť každého člověka a dohromady zajišťují daleko komplexnější náhled na skutečnou životní úroveň v dané zemi než samotný hrubý domácí produkt.

2.4.1 HDP na obyvatele

Kunešová, Cihelková (2006) uvádí, že **HDP na obyvatele** (GDP per person) vyjadřuje ekonomickou úroveň dané země. Slouží k mezinárodnímu srovnání a také k přibližnému vyjádření životní úrovně. Přestože má tento ukazatel již větší vypovídací schopnost než celkový HDP, má také jistá omezení, která pak kompenzují ostatní výše zmíněné ukazatele životní úrovně. Kadeřábková, Žďárek (2006) doplňují, že pro účely mezinárodního srovnání je třeba převést HDP na obyvatele na mezinárodně srovnatelnou jednotku. Nejčastěji se používá převod pomocí **parity kupní síly**, což jsou uměle vytvořené směnné kurzy, které eliminují rozdíly cenových úrovní mezi srovnávanými zeměmi. Převod pomocí parity kupní

síly má větší vypovídací schopnost než převod pomocí směnných kurzů právě proto, že zohledňuje cenovou hladinu v jednotlivých zemích a odráží tak skutečnou kupní sílu národní měny. Arnold (2008) upozorňuje, že na ekonomickou úroveň má velký vliv velikost populace. Např. Čína patří se svým celkovým HDP mezi nejvýkonnější ekonomiky světa, ale přepočteme-li HDP na jednoho obyvatele, kdy Čína má více než 1 mld. obyvatel, zjistíme, že její HDP na obyvatele je poměrně nízký. Stejně tak má vliv na ekonomickou úroveň přírodní bohatství. Díky tomu země jako Katar, Kuvajt a Spojené arabské emiráty zauímají v žebříčku zemí s nejvyšším HDP/obyv. přední místa. HDP/obyv. však nevypovídá nic o vnitřní struktuře ekonomiky a nezahrnuje regionální disparity. Z tohoto důvodu nelze použít pouze tento ukazatel pro hodnocení celkové životní úrovně v dané zemi.

2.4.2 Skutečná individuální spotřeba na obyvatele

Ukazatelem *skutečné individuální spotřeby na obyvatele* je vhodné doplnit předchozí ukazatel HDP na obyvatele a také je užitečné je vzájemně srovnat, jelikož k vyjádření skutečného bohatství jednotlivých obyvatel má AIC o něco blíže. Jedná se o **celkovou hodnotu zboží a služeb, kterou domácnosti, resp. jednotlivci využili ke konečné spotřebě**, avšak tito jednotlivci nemusí být zároveň nakupujícími tohoto zboží a těchto služeb. Rozlišení mezi tím, kdo spotřebovává a kdo platí, je využíváno v Systému národních účtů SNA93, z čehož se odvozuje tento ukazatel, který je zároveň velmi důležitým měřítkem (hlavně pro zdravotní a vzdělávací služby) pro Mezinárodní srovnávací program realizovaný Světovou bankou. Hodnotu skutečné individuální spotřeby (AIC) získáme tak, že přidáme výdaje vlády a neziskových organizací na individuální spotřebu k výdajům domácností na konečnou spotřebu (Světová banka, 2013).

Tab. 2.1 Struktura skutečné konečné spotřeby

SKUTEČNÁ KONEČNÁ SPOTŘEBA
<i>Skutečná individuální spotřeba</i>
Výdaje domácností na individuální spotřebu
+ Výdaje neziskových org. na individuální spotřebu
+ Výdaje vlády na individuální spotřebu
<i>Skutečná kolektivní spotřeba</i>
Výdaje vlády na kolektivní spotřebu

Zdroj: Světová banka, 2013

Nicméně, ekonomové tento ukazatel využívají poměrně málo, a to i přesto, že má dvě velké výhody. Lequiller, Blades (2006) uvádí, že zaprvé, jak již zde bylo řečeno, je to výstižnější měřítko bohatství obyvatel dané země. Pro analýzu spotřeby zdravotní péče a vzdělání není dostačující brát v potaz pouze přímé výdaje domácností na tyto služby a opomíjet výdaje vlády na tyto účely, které míří ve prospěch domácností. A právě využitím ukazatele AIC se lze tomuto opomenutí vyhnout. Druhou výhodou je, že mezinárodní srovnávání konečné spotřeby domácností jsou smysluplná pouze tehdy, když jsou založena na skutečné individuální spotřebě a ne pouze na výdajích domácností na konečnou spotřebu.

2.4.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou

Příjmová nerovnost a chudoba jsou zásadním problémem, který HDP neodráží. Přitom rostoucí *míra ohrožení příjmovou chudobou* velmi významně snižuje kvalitu životní úrovně. HDP může meziročně růst, ale příjmová chudoba se může v souvislosti s vysokou příjmovou nerovností zvětšovat. Je ale obtížné chudobu definovat, protože se jedná o poměrně subjektivní záležitost. Hudec, Urbančíková (2009) tvrdí, že existuje mnoho definic chudoby a od konkrétní definice se také odvíjí politiky zaměřené na její snižování. Většina definic má společné dva body. Nejdříve se stanoví indikátor blahobytu a následně hranice chudoby, která určuje minimální požadovanou úroveň daného indikátoru, pod kterou je pak jedinec považovaný za chudého. Hranice chudoby je tedy nástrojem pro měření chudoby a představuje jistou úroveň příjmu, resp. spotřeby, která je potřebná k zabezpečení minimálního určeného standardu výživy a k uspokojení ostatních základních potřeb.

Hudec, Urbančíková (2009) rozlišují objektivní a subjektivní hranici chudoby a absolutní a relativní hranici chudoby. **Objektivní přístup** stanovení hranice chudoby spočívá ve stanovení referenční hodnoty adekvátní spotřeby, která zajistí jednotlivci kvalitní a zdravý život. Zpravidla je určena externě na základě dohody odborníků. **Subjektivní přístup** představuje stanovení hranice chudoby na základě subjektivních úsudků jednotlivců o tom, co považují za minimální životní standard v určité společnosti. **Absolutní hranice chudoby** představuje opět hodnotu příjmu nebo spotřeby v takové míře, aby mohl jedinec zabezpečit své základní potřeby. Tato hodnota je ale tentokrát stanovena na základě odhadů nákladů spotřebního koše statků a služeb potřebných k uspokojení základních potřeb. Důležitá je fixace reálné hodnoty této hranice v čase a prostoru, aby porovnávání chudoby bylo konzistentní. **Relativní přístup** ke stanovení hranice chudoby spočívá v tom, že se určí pevný poměr mezi úrovní příjmu jednotlivce a mediánovým příjmem v celé společnosti.

Tento přístup využívá Evropská komise, která určuje hranici chudoby jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu, což se shoduje s metodikou mezinárodní statistické databáze Eurostatu. **Ekvivalizovaný disponibilní příjem** je konstruován jako podíl čistého disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Tento příjem je přiřazen všem osobám příslušné domácnosti. **Počet spotřebních jednotek** vyjadřuje složení domácností přepočtené podle vah spotřeby jednotlivých členů domácnosti. Spotřební jednotky podle stupnice OECD mají váhy definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0,7; každé dítě (13leté nebo mladší) = 0,5 (Český statistický úřad, 2013).

2.4.4 Index lidského rozvoje

Maier (2012) uvádí, že *index lidského rozvoje* (HDI) slouží jako údaj pro porovnávání sociálního rozměru kvality života, který sleduje Rozvojový program OSN (UNDP). Tento alternativní indikátor je vícerozměrný a je složen ze tří složek, které mají stejnou významovou váhu. Jedná se o předpokládanou délku života při narození, přístup ke vzdělání (podíl gramotných v dospělé populaci a průměrná doba školního vzdělávání) a přijatelnou životní úroveň. Nagel (2004) tvrdí, že bývá občas vyjadřován skepticismus vůči tomu, že by jednoduché číslo mohlo zachytit a vyjádřit komplexní skutečný lidský rozvoj a lidské strádání. Ale navzdory těmto obavám byl HDI poměrně rychle přijat a bylo uznáno, že je to mnohem lepší prostředek k hodnocení lidského rozvoje zemí než pouhé sledování vývoje HDP.

Dle Maiera (2012) existuje pět kritérií měření indexu lidského rozvoje, nad kterými se uvažovalo ještě předtím, než byly ustanoveny tři hlavní indikátory tohoto indexu. Tato kritéria zahrnují:

- jednoduchost,
- univerzálnost,
- dostatečnou atraktivitu,
- pluralismus
- syntézu.

Jednoduchost patřila mezi základní kritéria, protože pouze pokud je index jednoduchý a je snadné mu porozumět, může být široce aplikovatelný. Univerzálnost byla druhým cílem pro tento index, jehož výsledek měl mít stejnou vypovídací schopnost jak pro vyspělé, tak

pro rozvojové země. Neměl být ušitý na míru pouze jednomu typu zemí. HDI měl mít také dostatečnou přitažlivost, protože bez upoutání pozornosti politiků, akademiků a dalších důležitých aktérů by takový index neměl smysl. Navíc měl být zaměřen na pluralismus. Nakonec posledním kritériem byla syntéza, která měla zahrnovat nejdůležitější informace uvnitř širokého spektra lidského rozvoje.

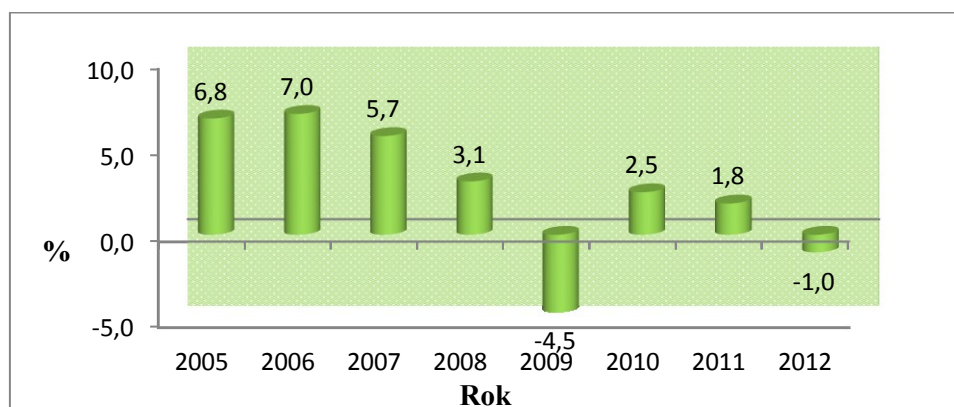
3 Analýza HDP a ukazatelů životní úrovně v ČR a Pobaltí

V této kapitole bude následovat analýza vývoje reálného HDP a jednotlivých ukazatelů životní úrovně v ČR a zemích Pobaltí za časové období 2005 – 2012.

3.1 Analýza HDP v ČR

Na následujícím Grafu 3.1 je zobrazen vývoj meziročního tempa růstu reálného HDP od r. 2005 do r. 2012.

Graf 3.1 Meziroční tempo růst reálného HDP v ČR v %, 2005 – 2012

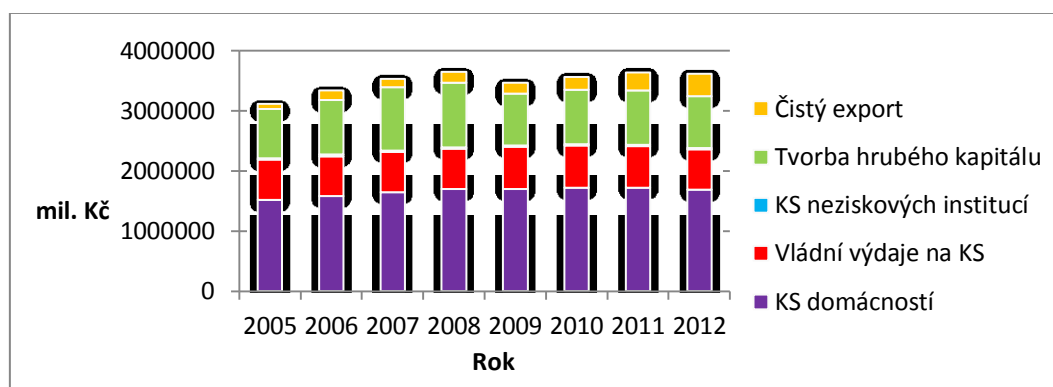
Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Z Grafu 3.1 je patrné, že hodnota HDP rostla reálně do roku 2008 poměrně vysokým tempem. Po roce 2008 ale nastal prudký pokles a v dalších měsících následoval pouze mírný růst, který již nepřekročil hodnotu z roku 2008. Dvořák (2008) uvádí, že v roce 2007 se americká ekonomika dostala do krize, která byla zapříčiněna především poklesem cen na trhu nemovitostí a tzv. credit crunch, tedy sníženou úvěrovou schopností bank. Přestože se zpočátku nechtělo připustit, že by se krize rozšířila i do Evropy, prezident Světové banky v r. 2008 uvedl, že se tak klidně může stát. Nakonec se americká hospodářská recese přelila do celosvětové finanční a ekonomické krize, která Českou republiku poměrně dost zasáhla,

což je z Grafu 3.1 patrné. Klaus (2013) ale doplňuje, že slabý ekonomický růst v posledních letech nepředstavuje krátkodobý, cyklický výkyv, který by byl způsoben pouze radikálně se zhoršujícími vnějšími podmínkami, jako tomu bylo v r. 2009. Jak již zde bylo řečeno, v tomto roce byla ČR zasažena euro-americkou finanční krizí, za jejíž počátek je obecně považován pád americké banky Lehman Brothers. Z této krize se ČR poměrně rychle vymanila, ale po krátkém oživení přešla opět do recese. Výkon české ekonomiky je tedy v těchto letech neuspokojivý, a to i v mezinárodním kontextu.

Na první pohled je z Grafu 3.1 zřejmé, že se ekonomiku po krizovém roce 2009 nepodařilo řádně nastartovat. Toto nízké tempo růstu HDP se ale na evropské zpomalení již svádět nedá. Dubská (2011) uvádí, že jedním z důvodů je slabší výkon v sektoru služeb, které v ekonomice ČR tvoří přes 3/5 přidané hodnoty. Další skutečností bylo to, že kromě čistého exportu ostatní složky HDP ekonomickému růstu jen ubíraly. Především domácí poptávka výrazně slábla a fiskální politika nebyla příliš zaměřena na její podporu. Lidé více šetřili, neutráceli, a to především kvůli rychle rostoucím cenám jídla, dopravy a služeb spojených s bydlením. To všechno jsou věci, bez kterých se nelze obejít. Následující Graf 3.2 zobrazuje strukturu HDP v jednotlivých letech, přičemž je zřejmé, že konečná spotřeba domácností představuje hlavní složku, která má největší podíl na celkovém produktu.

Graf 3.2 Struktura HDP v ČR v letech 2005 - 2012

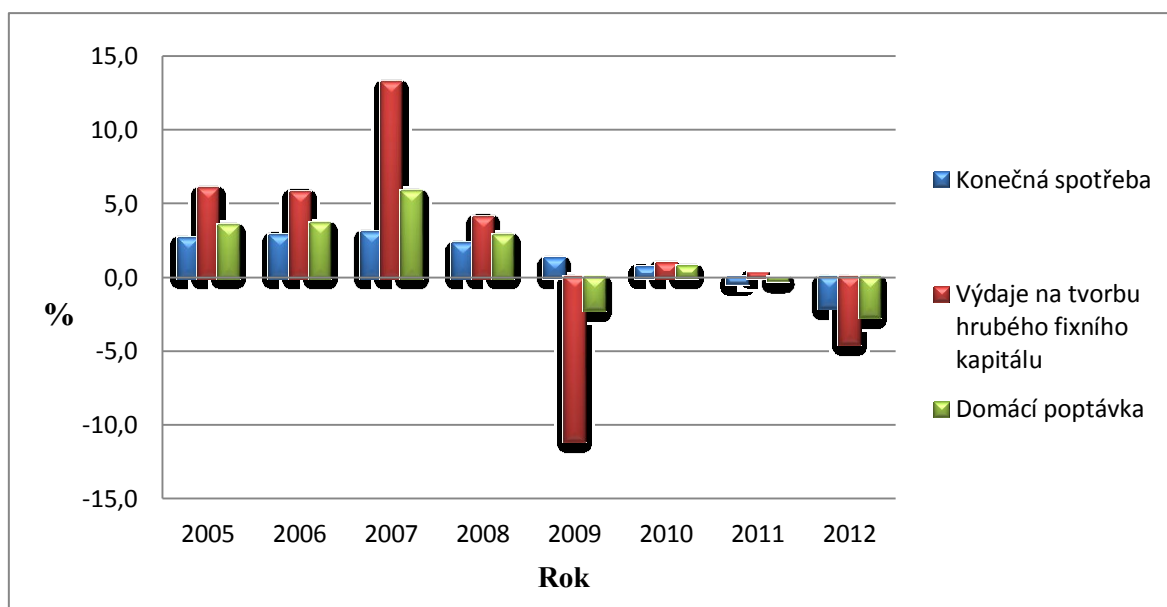
Zdroj: Český statistický úřad (2014), vlastní úprava

Mezikvartální srovnání poskytuje sice o něco jasnější pohled na vývoj než meziroční změny, ale i z těch je patrné české oslabení oproti Evropě. Kromě výrazně oslabené domácí poptávky klesly také výdaje vlády. Její snaha o zlepšení stavu veřejných financí a snížení deficitu utlumuje ekonomický růst stejně tak, jako zvyšování daní utlumuje spotřebu

domácností. Pokud se jedno nekompenzuje druhým a finanční prostředky nejsou využívány efektivně, logicky dochází k útlumu celé ekonomiky (ČSÚ, 2013).

Následující graf 3.3 zobrazuje vývoj domácí poptávky a jejích složek v letech 2005 a 2012 a poté je tento vývoj podrobněji rozebrán.

Graf 3.3 Domácí poptávka a její složky v %, stálé ceny

Zdroj: Český statistický úřad (2014), vlastní úprava

Vstup do EU v r. 2004 byl pro Českou republiku jistě velmi pozitivní, co se týče zahraničního obchodu a investic. Do roku 2008 byla domácí poptávka po spotřebě a investicích poměrně silná. V roce 2007 došlo k jejímu velkému posílení, to ale zároveň vedlo k výraznému navýšení hodnoty dovezeného zboží (ČSÚ, 2013).

Další pozitivní ekonomický vývoj se ale nedostavil v důsledku již zmiňované světové finanční krize. V roce 2008 byla sice domácí poptávka ještě poměrně silná, ale následující rok došlo k výraznému omezení výdajů na nové investice ze strany tuzemských firem, a to kvůli značnému poklesu zahraniční poptávky a nejistému ekonomickému vývoji. Díky tomu došlo také ke snížení domácí poptávky, která je až na rok 2010 utlumena. V roce 2010 došlo k jejímu mírnému nárůstu, avšak v porovnání s obdobím před finanční krizí není tento nárůst příliš významný. V tomto období země EU prováděly fiskální restriktce v důsledku vysokých růstů vládních dluhů, a jak již zde bylo naznačeno, touto cestou se od roku 2010 vydala také Česká republika, ačkoliv patří mezi evropské země s nejnižší relativní zadlužeností podle hrubého konsolidovaného dluhu vládního sektoru k nominálnímu HDP. Vláda prováděla

úsporná opatření, ale zároveň zvyšovala daně, a to způsobilo, že lidé utráceli ještě méně. V roce 2012, tedy v období recese, byla domácí poptávka již výrazně omezena, ale to vedlo také k větší ztrátě tempa dovozu než vývozu, což v konečném důsledku způsobilo poměrně velký přebytek obchodní bilance (ČSÚ, 2013). Vývoj salda obchodní bilance je zaznamenán v následující Tabulce 3.1. Tento vývoj je názornou ukázkou toho, na kolik jsou ekonomické procesy propojené, a tudíž při provádění hospodářské politiky nelze uvažovat pouze jedním směrem.

Tab. 3.1 Saldo obchodní bilance ČR 2005 – 2012 v % HDP

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
%	1,24	1,19	2,40	1,79	4,08	3,29	5,00	8,08

Zdroj: Český statistický úřad (2014)

3.2 Analýza ukazatelů životní úrovně v ČR

3.2.1 Analýza HDP na obyvatele

V této kapitole bude nastíněn vývoj reálného HDP na obyvatele. Tento ukazatel je počítán jako podíl reálného HDP a průměrného počtu obyvatel v daném roce. Je používán jako obecný ukazatel životní úrovně v dané zemi, protože měří průměrný reálný příjem (Eurostat, 2014). Následující Tabulka 3.2 zobrazuje vývoj tohoto ukazatele od roku 2005 do roku 2012, kdy základním rokem je rok 2005.

Tab. 3.2 Vývoj reálného HDP v ČR v letech 2005 - 2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	10 200	10 900	11 500	11 700	11 100	11 400	11 600	11 500
% změna	6.5	6.7	5.2	2.0	-5.1	2.2	2.0	-1.1
Index (EU27 = 100)	79	80	83	81	83	81	81	81

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

První řádek obsahuje průměrný počet EUR na obyvatele za daný rok. V druhém řádku je zobrazen přehled procentních změn oproti předchozímu roku. Když toto srovnáme s vývojem celkového reálného HDP, je zřejmé a také logické, že vývoj reálného HDP na obyvatele je stejný při relativně neměnném počtu obyvatel. Samotná absolutní hodnota tohoto ukazatele

v eurech ale nevypovídá o tom, zda je to málo nebo hodně, nastíní nám pouze vývoj. Abychom získali představu o tom, jak na tom zhruba jsme, je třeba se podívat na index tohoto ukazatele, který najdeme v posledním řádku. Jedná se o index HDP na obyvatele v paritě kupní síly, který je vyjádřen ve vztahu k průměru Evropské unie. Průměru EU se rovná index 100. Pokud je index země vyšší než 100, úroveň jejího HDP na obyvatele je vyšší než průměr EU a naopak. Hodnota indexu pro Českou republiku v letech 2005 – 2012 se pohybuje okolo 80, což znamená, že český občan dosahuje cca 80 % průměrného příjmu EU na obyvatele. V roce 2012 jsme byli na 17. příčce z 27 zemí EU a patřili jsme mezi 16 zemí s podprůměrným indexem HDP na obyvatele v PPP (Eurostat, 2014).

3.2.2 Skutečná individuální spotřeba

Ukazatel *skutečné individuální spotřeby* je vhodné sledovat jako doplňující ukazatel k HDP na obyvatele a srovnat jej s ním, jelikož dle Vintrové (2010) zahrnuje zboží a služby bez ohledu na způsob jejich financování – ať již jsou nakupovány přímo domácnostmi, nebo jsou poskytovány státem jako sociální transfery (především oblast školství a zdravotnictví). Ačkoliv se také jedná o průměrnou hodnotu a nezohledňuje nerovnosti v rozdělení mezi obyvateli, má o něco blíže k vyjádření životní úrovně. Následující Tabulka 3.3 zobrazuje vývoj indexu tohoto ukazatele za léta 2005 – 2012.

Tab. 3.3 Vývoj AIC na obyv. a HDP na obyv. v letech 2005 – 2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyv. v PPP, index (EU27 = 100)	79	80	83	81	83	81	81	81
AIC na obyv. v PPP, index (EU27 = 100)	69	69	71	73	72	71	72	73

Zdroj: Eurostat, World bank (2014)

AIC (actual individual consumption), tedy skutečná individuální spotřeba je v tabulce uvedena ve formě indexu stejně jako HDP na obyvatele. Hodnota indexu 100 představuje průměr EU, a pokud je hodnota v dané zemi vyšší, pak je její skutečná spotřeba na obyvatele vyšší než průměr EU a naopak. Z tabulky je zřejmé, že ve všech uvedených letech dosahovala skutečná spotřeba na obyvatele v ČR nižší hodnoty průměru EU než HDP na obyvatele.

Další Tabulka 3.4, která bude následovat, zobrazuje vývoj ukazatele skutečné individuální spotřeby na obyvatele v eurech a procentuální změnu oproti předcházejícímu roku za léta 2005 - 2012.

Tab. 3.4 Vývoj AIC a HDP na obyvatele v EUR v letech 2005 - 2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyv., EUR	10 200	10 900	11 500	11 700	11 100	11 400	11 600	11 500
% změna	6.5	6.7	5.2	2.0	-5.1	2.2	2.0	-1.1
AIC na obyv., EUR	7304	7691	8180	8679	8815	8846	8945	8914
% změna	8,8	5,1	6,0	5,7	1,5	0,3	1,1	-0,3

Zdroj: United Nations Statistics Division (2014), vlastní úprava

Podíváme-li se na procentuální změnu oproti předchozímu roku, pokles tempa růstu se u skutečné individuální spotřeby začal projevovat o rok později než u HDP na obyvatele, jehož vývoj je přímo spjatý s vývojem celkového HDP země. Co se týče vývojového trendu obecně, do roku 2008 skutečná individuální spotřeba rostla, zatímco od roku 2008, kdy se začala projevovat celosvětová finanční krize, tempo růstu AIC výrazně pokleslo a v r. 2012 došlo dokonce ke snížení skutečné individuální spotřeby domácností.

V roce, kdy nastal výrazný ekonomický pokles, tedy v r. 2009, došlo také k velkému snížení tempa růstu AIC, avšak stále to byl růst o 1,5 %, zatímco HDP na obyvatele se propadlo o 5,1 %. V roce 2010 hodnota reálného HDP sice mírně vzrostla, ale tempo růstu AIC stále klesalo v důsledku negativního ekonomického vývoje v předchozím roce. V dalším roce, tedy v r. 2011 tempo růstu reálného HDP opět pokleslo, zatímco tempo růstu AIC mírně vzrostlo. V roce 2012 již došlo jak ke snížení celkové produkce země, tak ke snížení AIC. Lze tedy tvrdit, že mezi vývojem reálného HDP a skutečné individuální spotřeby existuje v České republice jistá spojitost, přičemž růst nebo pokles AIC se projevuje zhruba s jednoročním zpožděním. Je třeba ale zmínit, že ukazatel AIC nezahrnuje míru nerovnosti stejně tak jako HDP na obyvatele.

3.2.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou

Míra ohrožení příjmovou chudobou je jedním ze stěžejních ukazatelů životní úrovně. Její zjišťování je jedním z významných hledisek pro posouzení kvality života. Pojem chudoba je sice v dnešní době spojován především s rozvojovými zeměmi, ale i ve vyspělých zemích

se nachází mnoho lidí, kteří mají problém uspokojit své základní životní potřeby, a těchto lidí se zvyšující se příjmovou nerovností stále přibývá.

Šustová (2012) uvádí, že v průběhu let 2005 - 2012 se v ČR hranice chudoby vyjádřena v EUR na osobu za rok nominálně zvyšovala z 3 240 EUR v roce 2005 na 4 598 EUR v roce 2012. Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se ale snižoval pouze do roku 2009. Od r. 2010 se začaly projevovat důsledky hospodářské krize a od té doby podíl osob pod hranicí chudoby roste. Ačkoliv v rámci EU patříme mezi země s nejnižší mírou ohrožení příjmovou chudobou, neznamená to, že bychom měli chápat cca 10% podíl jako zanedbatelný. Následující Tabulka 3.5 zobrazuje vývoj hranice chudoby v EUR na osobu za rok a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v letech 2005 - 2012.

Tab. 3.5 Vývoj hranice chudoby v EUR a podílu osob ohrožených příjm. chudobou

	Hranice chudoby v EUR na osobu za rok							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/rok	3 240	3 429	3 686	4 053	4 367	4 478	4 522	4 598
	Procentní podíl osob ohrožených příjmovou chudobou							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Osoby celkem	10,4	9,8	9,5	9,2	8,6	9,0	9,8	9,6
0 - 17 let	17,6	16,4	16,4	13,3	13,3	14,3	15,2	13,9
18 - 64 let	9,4	8,8	8,5	8,4	7,6	8,1	9,1	9,3
65 a více let	5,3	5,8	5,4	7,5	7,2	6,8	6,7	6

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Jak již zde bylo řečeno, trend vývoje hranice chudoby v EUR na osobu za rok byl pozitivní, avšak podíl všech osob ohrožených příjmovou chudobou klesal pouze do roku 2009. Podíváme-li se na jednotlivé věkové kategorie, nejohroženější skupinou jsou děti a mládež do 17 let a naopak z uvedených dat vyplývá, že nejméně ohroženou skupinou jsou lidé starší 65 let. Co se týče souvislosti mezi vývojem reálného HDP a mírou ohrožení příjmovou chudobou, v období, kdy nastal pokles reálného HDP, došlo k nárůstu celkového podílu osob ohrožených příjmovou chudobou. Avšak v letech 2010 a 2011, kdy došlo k ekonomickému růstu, celkový podíl osob ohrožených příjmovou chudobou stále rostl. V roce 2012 došlo opět k poklesu celkové produkce země a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou poklesl pouze o 0,2 p. b. Z tohoto vývoje se dá tedy usuzovat, že samotný vývoj reálného HDP nemusí mít zcela přímý vliv na vývoj celkového podílu osob ohrožených příjmovou chudobou. Je také třeba zmínit, že vývoj ve věkové kategorii 65 let a starší je

trochu odlišný od zbylých dvou věkových kategorií. V období do roku 2009, kdy celková produkce země rostla poměrně vysokým tempem, podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v této věkové kategorii spíše roste. Stejně tak od roku 2010 – zatímco podíl osob ohrožených chudobou ve zbylých dvou věkových kategoriích spíše roste, ve věkové kategorii 65 let a více klesá. Tato skupina lidí je tedy ještě méně citlivá na ekonomický růst než ostatní dvě věkové kategorie.

3.2.4 Index lidského rozvoje

Tento index sestavuje Organizace spojených národů a v rámci rozvojového programu zveřejňuje zprávy lidského rozvoje v mnoha zemích světa. Struktura tohoto indexu je blíže charakterizována v teoretické části této práce, ale pro připomenutí se hodnotí tři hlavní oblasti, a to vzdělání, naděje dožití při narození a přijatelný životní standard. Vzdělání je měřeno průměrným počtem let vzdělávání pro dospělé ve věku 25 let a očekávaným počtem let vzdělávání pro děti ve věku nástupu do školy. Složka naděje dožití při narození je počítána pomocí minimální věkové hranice 20 let a maximální věkové hranice 83,57 let, kdy maximální věková hranice byla vypočítána v hodnocených zemích během let 1980 - 2012. Přijatelný životní standard je měřen hrubým národním důchodem na osobu v paritě kupní síly místo HDP na osobu v PPP, přičemž minimální hranice důchodu činí 100 USD v PPP a maximální hranice důchodu činí 87 478 USD v PPP (OSN, 2014).

Vzhledem k tomu, že každá země se potýká s nerovnoměrným rozložením úspěchů v jednotlivých oblastech HDI (vzdělání, zdraví a důchod), v roce 2010 byl představen upravený index lidského rozvoje o nerovnosti (IHDI). Hodnota IHDI se bude rovnat hodnotě HDI, pokud v zemi nebude žádná nerovnost, a bude klesat dolů, pokud nerovnost v zemi bude růst. Rozdíl mezi HDI a IHDI představuje jistou ztrátu v potenciálním lidském rozvoji vzhledem k existující nerovnosti a tato ztráta je většinou vyjadřována procentuálně (OSN, 2014).

Kromě obecné nerovnosti v rozložení úspěchů v jednotlivých oblastech indexu se také hodnotí nerovnost mezi muži a ženami. Ženy a dívky jsou v mnoha zemích často diskriminovány, a to nejvíce v oblasti zdravotní péče, vzdělávání a na pracovním trhu. To se ovšem negativně projevuje na jejich svobodě. Tato nerovnost pohlaví se velmi liší napříč zeměmi z celého světa a ztráta je hodnocena na škále od 4,5 % do 74,7 % (OSN, 2014).

Česká republika v r. 2012 patří mezi prvních cca 50 zemí, které mají velmi vysoký index lidského rozvoje a patří jí 28. příčka. Od roku 2005 hodnota tohoto indexu vzrostla z 0,862 na 0,873 v roce 2012. Co se týče jednotlivých komponent, v r. 2012 činí naděje dožití při narození 77,8 let. Průměrný počet let vzdělávání pro osoby starší 25 let je 12,3 let a očekávaný počet let vzdělávání u dětí je 15,3 let. HND na osobu v PPP se základním rokem 2005 činil 22 067 USD. Přehled indexu a jeho složek v letech 2005, 2010, 2011 a 2012 uvádím v následující Tabulce 3.6.

Tab. 3.6 Přehled vývoje HDI a jeho složek

Rok	HDI	Naděje dožití při narození	Prům. počet let vzdělávání u osob starších 25 let	Očekávaný počet let vzdělávání pro děti	HND na osobu v PPP (v USD)
2005	0.862	76,3	13,1	14,6	20 370
2010	0.871	77,5	12,3	15,3	22 042
2011	0.872	77,7	12,3	15,3	22 341
2012	0,873	77,8	12,3	15,3	22 067

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Co se týče upraveného indexu lidského rozvoje o nerovnosti, v r. 2012 činil tento index 0,826, což oproti hodnotě HDI 0,873 představuje 5,4% ztrátu. Z pohledu jednotlivých složek tohoto indexu vykazuje upravený index naděje dožití při narození o nerovnosti 3,9% ztrátu, upravený index vzdělání vykazuje 1,3% ztrátu a upravený index hrubého národního důchodu na osobu vykazuje až 10,7% ztrátu. Je tedy zřejmé, že ČR se v rámci složek HDI potýká s největší nerovností v rozdělení národního důchodu na osobu (OSN, 2014).

Index nerovnosti pohlaví (GII) odráží nerovnosti ve třech oblastech - reprodukční zdraví, postavení ve společnosti a ekonomická aktivita. Reprodukční zdraví je měřeno mírou úmrtnosti matek a mírou porodnosti dospívajících dívek. Postavení ve společnosti je měřeno podílem parlamentních křesel v držení každého pohlaví a dosažením středního či vyššího vzdělání každým pohlavím. Ekonomická aktivita je měřena mírou účasti na pracovním trhu pro každé pohlaví. Hodnoty a míry pro jednotlivé složky tohoto indexu jsou uvedeny v následující Tabulce 3.7.

Tab. 3.7 Hodnota indexu nerovnosti pohlaví a jeho složek v r. 2012

GII	REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ		POSTAVENÍ VE SPOLEČNOSTI			EKONOMICKÁ AKTIVITA	
	Míra úmrtnosti matek	Míra porodnosti dospív. dívek	Podíl parlamentních křesel (%)	Dosažení min. středního vzdělání (%)		Míra účasti na pracovním trhu (%)	
			Ženy	Muži	Ženy	Ženy	Muži
0,122	5	9,2	21	99,8	99,8	49,6	68,2

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Hodnota indexu nerovnosti pohlaví činila v r. 2012 pro Českou republiku 0,122 a ze 148 hodnocených zemí je v tomto roce na 20. pozici. Na každých 100 000 živých narozených dětí zemře 5 žen z příčin spojených s porodem a míra porodnosti dospívajících dívek je 9,2 narozených dětí dívkám ve věku 15 – 19 let na 1000 narozených dětí. Ženám v ČR připadá 21 % parlamentních křesel. 99,8 % dospělých žen dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání, jedná se tedy o stejný poměr jako u mužů. Tento fakt vypovídá o tom, že přístup ke vzdělání zde mají obě pohlaví stejný. Horší podmínky mají ale ženy při hledání zaměstnání a při vyplácení mzdy. 49,6 % žen je ekonomicky aktivních, zatímco u mužského pohlaví je ekonomicky aktivních 68,2 % (OSN, 2014).

3.3 Analýza HDP v zemích Pobaltí

V této kapitole bude následovat analýza HDP v zemích Pobaltí, tedy v Estonsku, Lotyšsku a Litvě. Stejně jako Česká republika tyto země představují malé otevřené ekonomiky, které vstoupily do EU v r. 2004, přičemž Estonsko a Lotyšsko se již staly také členem eurozóny a na totéž se v blízké budoucnosti chystá i Litva (Hampl, 2013). Následující Tabulka 3.8 a Graf 3.4 zobrazují vývoj meziročního tempa růstu HDP těchto zemí, který je u všech tří velmi podobný.

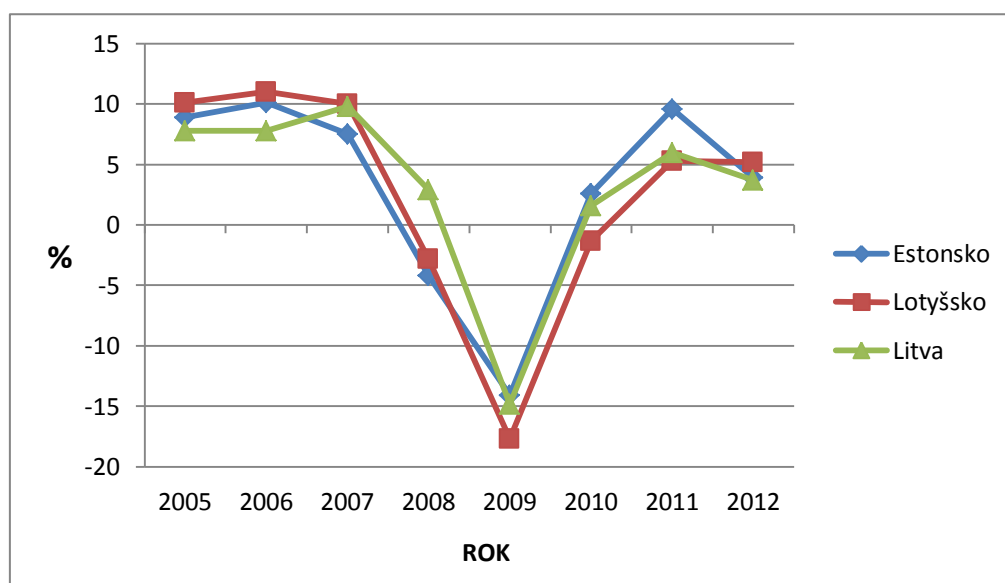
Tab. 3.8 Vývoj meziročního tempa růstu HDP v Pobaltí v letech 2005 – 2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko	8.9	10.1	7.5	-4.2	-14.1	2.6	9.6	3.9
Lotyšsko	10.1	11.0	10.0	-2.8	-17.7	-1.3	5.3	5.2
Litva	7.8	7.8	9.8	2.9	-14.8	1.6	6.0	3.7

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Graf 3.4 Meziroční tempo růstu reálného HDP v Pobaltí v letech 2005 - 2012

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Z Grafu 3.4 je patrné, že všechny tři země zažily v důsledku finanční krize největší hospodářský pokles ze všech zemí Evropské unie. Dle Černíkové (2013) je to zejména z toho důvodu, že se jedná, jak již zde bylo uvedeno, o malé otevřené ekonomiky, které byly v předkrizovém období cílem zahraničních investorů, a následný odliv zahraničního kapitálu vedl ke skokovému ekonomickému propadu. Zároveň je ale zřejmé, že všechny tyto země dokázaly opět nastartovat ekonomický růst ve velmi krátké době, a to díky zásadním reformním krokům. Přestože byla situace v jednotlivých zemích mírně odlišná, způsob, jakým se s krizí vyrovnaly, je velmi podobný.

Rok 2012 znamenal pro litevské hospodářství ekonomický růst. Soukromá spotřeba a především čisté vývozy táhly HDP k meziročnímu růstu o 3,7 %. Na počátku roku to byla právě spotřeba domácností, která zvyšovala výkonnost ekonomiky, postupně ji však vystřídaly čisté vývozy. Tento pozitivní trend v oblasti exportu byl možný především díky exportní orientaci Litvy na okolní státy a členské země Společenství nezávislých států, nikoliv na stagnující ekonomiky západní Evropy. Lotyšsko v roce 2012 zaznamenalo nejvyšší růst ze zemí Pobaltí, a to o 5,2 %, přičemž hlavními tahouny růstu byly služby a stavebnictví. Lotyšsko je považováno za učebnicový příklad zvládnutí dluhové krize. I v nejobtížnějším roce 2009, kdy tamnější ekonomika propadla o závratných 17,7 %, země nepřistoupila k devalvaci tehdejší měny latu a makroekonomické nerovnováhy úspěšně vyrovnala tzv. vnitřní devalvací. V Estonsku došlo ke zpomalení tempa růstu reálného HDP, a to z 9,6 %

v roce 2011 na 3,9 % v roce 2012. Docházelo zde k poklesu investic, což ale není dlouhodobou záležitostí. Estonsko je jedním z lídrů, co se týče přímých zahraničních investic na osobu ve střední a východní Evropě. Významným faktem, který přispívá ke stabilitě a růstu, je stav veřejných financí země. V tomto by mohlo jít Estonsko příkladem ostatním, jelikož veřejný dluh za posledních 23 let nikdy nepřekročil 10 % HDP (Česká spořitelna, 2013).

Co se týče reforem, které pobaltské země zaváděly, Černíková (2013) uvádí, že se jednalo o tvrdé strukturální reformy, které spočívaly ve značných škrtech ve veřejném sektoru (snížení platů, apod.), včetně omezení sociálních výdajů. Lotyšsko stálo navíc před nutností sanovat domácí bankovní sektor a k tomu muselo zažádat o půjčku Mezinárodní měnový fond. Důsledkem byl nárůst lotyšského veřejného dluhu z cca 10 % HDP v roce 2007 na přibližně 42 % HDP v roce 2011. Lotyšši se ale s touto nelehkou situací vyrovnali, splnili maastrichtská konvergenční kritéria a v roce 2013 se tato země stala osmnáctým členem eurozóny. Litevská vláda zase provedla řadu reforem, jejichž cílem bylo nejen překonat krizi, ale celkově zvýšit konkurenceschopnost ekonomiky. Reformy v Litvě byly zaměřeny například také na zlepšení podnikatelského prostředí v zemi nebo hloubkovou reformu školství. Litva je fakticky i příjemcem měnové politiky ECB, a tak je logické, že se také chystá na členství v eurozóně. Je tedy dost možné, že všechny tři pobaltské země budou členem eurozóny dříve než ČR, která se k tomuto kroku nijak nepřibližuje.

Na druhou stranu Hampl (2013) uvádí, že členství v eurozóně nemusí být samo o sobě znakem kvality ekonomiky či její vyspělosti. Stačí srovnat třeba Švédsko bez eura a eurem se pyšníci Řecko. Úspěšnost ve vyrovnávání se s krizí v zemích Pobaltí připisuje nejvíce odlišné měnové politice. Pobaltské země žijí systematicky s režimem pevného kurzu. Zafixovaly své národní měny nejprve k různým západním měnám a následně k euru. Tím v podstatě outsourcovaly měnovou politiku do zahraničí a přijímají měnové podmínky pasivně zvenčí. To má řadu důsledků. Kotva ekonomiky v podobě pevného kurzu v konvergující ekonomice, která v bohatství rychle dohání vyspělý svět, znamená v dobrých časech při vyšším hospodářském růstu také hromadění vnitřních i vnějších nerovnováh. Ve špatných časech ale zase znamená větší hospodářské propady, což dokazuje vývoj v roce 2009. Je to důsledek tzv. konvergenční nedosažitelné trojjednosti. Není prostě možné mít zároveň výraznější hospodářský růst než bohatší západní země, pevný kurz a přitom i nízkou inflaci a nízké schodky v obchodu se zahraničím. Pobaltí se přijetím měnové politiky zvenčí rozhodlo obětovat kladné výsledky v zahraničním obchodu, což je potvrzeno údaji v následující

Tabulce 3.9. V celém období od roku 2005 do roku 2012 s výjimkou roku 2008 je saldo obchodní bilance ve všech zemích Pobaltí záporné. Přispívá k tomu i fakt, že země Pobaltí jsou poměrně dost závislé na dodávkách energie a dalších surovin z Ruska a okolních zemí, ale v posledních letech začíná také růst jejich exportní síla.

Tab. 3.9 Vývoj salda obchodní bilance v Pobaltí v letech 2005 - 2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko	-2,0	-3,0	-3,4	8,5	-0,8	-0,5	-0,7	-1,2
Lotyšsko	-2,8	-4,3	-5,1	6,9	-1,5	-1,6	-2,3	-2,4
Litva	-3,0	-4,2	-5,3	16,1	-1,3	-2,0	-2,7	-2,0

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Hampl (2013) tvrdí, že režim fixního kurzu vyžaduje v dobrých časech jistou dávku umírněnosti a disciplíny v hospodářském rozhodování a v těch špatných nutnost prudkého a rychlého přizpůsobení cen, mezd a vládních výdajů, tedy vnitřní devalvaci, aby ekonomika mohla korigovat předchozí nerovnováhy a začít znovu růst. Pobaltské země prokázaly schopnost toto vše provést, prokázaly schopnost přizpůsobit se zvolené kurzové politice a v tom předčily mnohé země eurozóny i Českou republiku.

3.4 Analýza ukazatelů životní úrovně v Pobaltí

3.4.1 HDP na obyvatele v Pobaltí

Nyní bude následovat analýza reálného HDP na obyvatele v zemích Pobaltí. Jak již zde bylo dříve uvedeno, jedná se o často využívaný ukazatel pro měření úrovně země, jelikož měří průměrný reálný příjem v dané zemi. V následující podkapitole bude taktéž srovnán s ukazatelem skutečné individuální spotřeby.

Tab. 3.10 Vývoj reálného HDP na obyv. v zemích Pobaltí v letech 2005 - 2012

Litva								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	6900	7700	8000	6900	7100	7700	8100	8500
% změna	9,6	9,5	11,1	4,0	-13,9	3,7	8,5	5,1
Index (EU27 = 100)	55	58	62	64	58	62	68	71

Lotyšsko								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	5800	6500	7200	7000	5900	5900	6400	6800
% změna	11,3	12,0	10,9	-1,7	-16,3	0,8	7,3	6,5
Index (EU27 = 100)	50	53	57	59	54	55	60	64
Estonsko								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	8300	9200	9900	9500	8100	8300	9100	9500
% změna	9,1	10,3	7,7	-4,0	-14,1	2,6	9,5	4,0
Index (EU27 = 100)	62	66	70	69	64	64	69	72

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Vývoj HDP na obyvatele je, samozřejmě, podobný jako vývoj celkového HDP. V r. 2009 nastal ve všech zemích Pobaltí velký propad v důsledku finanční krize, ale ten byl v následujících letech opět vystřídán poměrně vysokým tempem růstu, ačkoliv ještě ne tak vysokým jako v období před krizí. V roce 2012 má Estonsko nejvyšší HDP na obyvatele v rámci Pobaltí a dosahuje 72 % průměru Evropské unie. Lotyšsko v tomto roce dosahovalo 64 % průměru EU a Litva 71 % průměru EU. Litva a Lotyšsko – tyto země se v období 2005 - 2012 přiblížily úrovni HDP na obyvatele v zemích střední Evropy. Estonsko překonalo Slovensko, Polsko i Maďarsko. Dlouhodobý růst HDP na obyvatele je známkou ekonomické vitality země a v tomhle směru jsou země Pobaltí úspěšné. Důležité je ovšem srovnání s ukazatelem skutečné individuální spotřeby, které bude po analýze AIC následovat.

3.4.2 Skutečné individuální spotřeba na obyvatele v Pobaltí

V této podkapitole bude provedena analýza ukazatele AIC v zemích Pobaltí. V následující Tabulce 3.11 je uveden index nejen AIC, ale také HDP na obyv., aby rozdíl mezi jednotlivými hodnotami byl jednoznačný. Hodnota 100 představuje průměr Evropské unie, jakákoliv nižší hodnota vyjadřuje podprůměr EU a jakákoliv vyšší hodnota vyjadřuje nadprůměr EU. Faktem je, že skutečná individuální spotřeba je s HDP na obyvatele propojena, protože v praxi se většinou jedná o největší výdajovou složku HDP. Ačkoliv jde vysoké HDP ruku v ruce s vysokou spotřebou, při analýze AIC často zjišťujeme, že bohaté země se jeví daleko méně bohatší a naopak, země s nižším HDP na obyvatele se při pohledu na AIC jeví zase o něco více bohatší – a to je případ i některých zemí Pobaltí.

Tab. 3.11 Vývoj indexu AIC a HDP na obyvatele v letech 2005 - 2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko HDP/obyv.	62	66	70	69	64	64	69	72
Estonsko AIC/obyv.	58	61	64	64	58	57	59	62
Lotyšsko HDP/obyv.	50	53	57	59	54	55	60	64
Lotyšsko AIC/obyv.	49	56	61	59	50	50	59	63
Litva HDP/obyv.	55	58	62	64	58	62	68	71
Litva AIC/obyv.	59	61	66	68	63	65	66	68

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Podíváme-li se na Estonsko, jeho skutečná individuální spotřeba dosahuje ve všech letech nižší hodnoty průměru EU než hodnota HDP na obyvatele. V roce 2012 má index AIC na obyv. hodnotu 62, což představuje 62 % průměru EU, zatímco index HDP na obyv. má hodnotu 72, tedy 72 % průměru EU. To je o cca 13,8 % méně. U Lotyšska je vývoj trochu jiný. V letech 2006 a 2007 dosahoval index AIC na obyvatele vyšší hodnoty než index HDP na obyvatele. V roce 2006 to bylo 56 % průměru EU u AIC na obyv. oproti 53 % průměru EU u HDP na obyv. V roce 2007 to bylo 61 % průměru EU u AIC na obyv. oproti 57 % průměru EU u HDP na obyvatele. Co se týče Litvy, u té byl ve všech letech kromě roku 2011 a 2012 index AIC na obyv. větší než index HDP na obyv.

Tab. 3.12 Vývoj HDP a AIC na obyv. v EUR a % změna oproti předchozímu roku

		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyv. v EUR	Estonsko	8300	9200	9900	9500	8100	8300	9100	9500
	Lotyšsko	5800	6500	7200	7000	5900	5900	6400	6800
	Litva	6900	7700	8000	6900	7100	7700	8100	8500
% změna oproti předchozímu roku	Estonsko	9,1	10,3	7,7	-4,0	-14,1	2,6	9,5	4,0
	Lotyšsko	11,3	12,0	10,9	-1,7	-16,3	0,8	7,3	6,5
	Litva	9,6	9,5	11,1	4,0	-13,9	3,7	8,5	5,1
AIC na obyv. v EUR	Estonsko	5961	6392	7564	7937	6882	6887	7351	6250
	Lotyšsko	5120	5253	6645	7449	6037	6112	6857	6534
	Litva	4635	5435	6511	7678	6807	6637	7494	7659
% změna oproti předchozímu roku	Estonsko	8,8	6,8	15,5	4,7	-13,3	1,1	7,6	-15,0
	Lotyšsko	8,5	2,6	21,0	10,8	-19,0	1,3	10,9	-4,8
	Litva	11,3	14,8	16,6	15,2	-11,3	-2,5	11,5	2,2

Zdroj: United Nations Statistics Division (2014), vlastní úprava

Vývoj AIC na obyv. je v zemích Pobaltí poměrně různorodý. Co se týče Estonska, ne ve všech letech se vývoj AIC shoduje s vývojem HDP. Např. v roce 2008, kdy došlo k poklesu HDP na obyv. o 4 %, skutečná individuální spotřeba o 4,7 % vzrostla. V roce 2012 došlo ke 4% růstu HDP na obyv., ale skutečná individuální spotřeba poklesla až o 15 %. Co se týče Lotyšska, to zaznamenávalo do roku 2009 růst individuální skutečné spotřeby. V roce 2006 ale došlo k růstu HDP na obyvatele o 12 %, zatímco meziroční tempo růstu AIC zpomalilo a nastal růst pouze o 2,6 %. Oproti tomu v roce 2010 došlo k 10,9% nárůstu HDP na obyvatele, zatímco AIC na obyvatele vzrostla až o 21 %. V roce 2009, tedy v době krize nastal velký pokles o 19 % stejně jako u HDP na obyv., avšak v roce 2012, došlo ke 4,8% poklesu AIC na obyv., přestože HDP na obyvatele zaznamenal růst o 6,5 %. Co se týče Litvy, stejně jako Lotyšsko zaznamenávala růst AIC, který byl přerušen krizí v r. 2009 a poklesem AIC na obyv. o 13,3 %. V roce 2010 již došlo k růstu HDP na obyv. o 3,7 %, avšak AIC na obyvatele zaznamenalo další pokles o 2,7 %. V následujících letech do roku 2012 byl zaznamenán nárůst AIC na obyv. o 11,5 % a 2,2 %.

Země Pobaltí z dlouhodobého hlediska vykazují vysoké tempo růstu HDP, avšak z uvedených dat je zřejmé, že to nemusí být zárukou růstu skutečné individuální spotřeby, která blíže vypovídá o bohatství a životní úrovni obyvatel. Když pomíneme krizi, která bývá citelná v mnoha oblastech, AIC může klesat i za vysokého tempa růstu HDP, jako tomu je v některých letech právě v oblasti Pobaltí.

3.4.3 Míra ohrožení příjmovou chudobou v Pobaltí

V této podkapitole bude analyzována míra ohrožení příjmovou chudobou v jednotlivých zemích Pobaltí. Jakým způsobem se určuje tato míra, bylo již vysvětleno v teoretické části této práce. Pro připomenutí je zde využita hranice chudoby dle metody mezinárodní statistické databáze Eurostatu, kde je tato hranice určena jako 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu, který je konstruován jako podíl čistého disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Tento příjem je přiřazen všem osobám příslušné domácnosti. Pro každou zemi bude uveden nejen celkový podíl obyvatel ohrožených příjmovou chudobou, ale také podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v jednotlivých věkových kategoriích a hranice chudoby vyjádřena v EUR. V následující Tabulce 3.13 je uveden vývoj těchto veličin pro pobaltskou zemi Litvu.

Tab. 3.13 Podíl osob ohrožených příjm. chudobou a hranice chudoby v Litvě

	Hranice chudoby v EUR na osobu za rok							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/rok	1 235	1 520	1 966	2 502	2 829	2 418	2 314	2 502
	% podíl osob ohrožených příjmovou chudobou							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Osoby celkem	20,5	20,0	19,1	20,0	20,3	20,5	19,2	18,6
0 - 17 let	27,2	25,1	22,1	22,8	23,3	24,8	25,2	20,8
18 - 64 let	19	17,8	15,6	16,8	18,4	22,2	20,2	17,9
65 a více let	17,0	22,0	29,8	29,5	23,9	9,6	9,7	18,7

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Litevská hranice chudoby vyjádřena v EUR na osobu za rok se do roku 2009 zvyšovala. Z 1 235 EUR v roce 2005 vzrostla až na 2 829 EUR v roce 2009, ale poté následující dva roky poklesla a v roce 2012 i přes opětovný nárůst již nedosáhla úrovně z roku 2009. Podíváme-li se na celkový podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, ten ani přes zvyšující se hranici chudoby a vysoké tempo růstu reálného HDP do roku 2009 neklesal a pohyboval se neustále kolem 20 %. Teprve v roce 2012 poklesl tento celkový podíl o 1,9 p. b. oproti roku 2005.

Nelze jednoznačně říci, která věková skupina je nejohroženější, jelikož míra ohrožení příjmovou chudobou se v jednotlivých letech poměrně dost mění. V letech 2005 a 2006 byl největší podíl ohrožených osob příjmovou chudobou ve věkové kategorii 0 – 17 let. V letech 2007 – 2009 se stala nejohroženější věková kategorie 65 a více let. V období 2010 – 2012 byl největší podíl ohrožených opět ve věkové kategorii 0 – 17 let. Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou ve věkové kategorii 18 – 64 let klesal do roku 2007, poté začal opět růst a v roce 2010 byl tento podíl větší než v roce 2005 a činil 22,2 %. Následující dva roky opět klesal a v konečném důsledku byl v roce 2012 menší o 1,1 p. b. než v roce 2005. V roce 2012 byla tedy nejohroženější věková skupina 0 – 17 let.

Míra ohrožení příjmovou chudobou je jeden ze stěžejních ukazatelů životní úrovně a nelze tvrdit, že by se dokonce i s vysokým meziročním tempem růstu reálného HDP podíl ohrožených osob příjmovou chudobou zmenšoval, naopak se v některých skupinách (a to nejen u lidí starších 65 let, kteří pobírají penze) dokonce zvětšuje.

Nyní bude následovat analýza vývoje míry ohrožení příjmovou chudobou v druhé pobaltské zemi, Lotyšsku, a opět Tabulka 3.14 s procentním podílem a hranicí chudoby v EUR.

Tab. 3.14 Podíl osob ohrožených příjm. chudobou a hranice chudoby v Lotyšsku

	Hranice chudoby v EUR na osobu za rok							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/rok	1 319	1 532	2 038	2 855	3 213	2 682	2 496	2 657
	% podíl osob ohrožených příjmovou chudobou							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Osoby celkem	19,4	23,5	21,2	25,9	26,4	20,9	19,0	19,2
0 - 17 let	22,0	25,9	19,8	23,6	26,3	26,3	24,7	24,4
18 - 64 let	18,2	20,9	17,7	19,4	20,5	20,4	20,2	19,3
65 a více let	21,1	30,4	35,6	52,0	47,6	17,2	9,1	13,9

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Lotyšská hranice chudoby vyjádřena v EUR na osobu za rok se do roku 2009 poměrně dost zvýšila, a to z 1 319 EUR za rok na 3 213 EUR za rok, což je rozdíl 1 894 EUR. Přepočítáme-li to na měsíc, v roce 2005 činila měsíční hranice chudoby cca 109,92 EUR, což je cca 2 700 Kč. V roce 2009 již činila měsíční hranice chudoby cca 267,75 EUR, což je cca 6 700 Kč. Rozdíl je to tedy velký, avšak v následujících letech byla hranice chudoby snížena a v roce 2012 činila 2 657 EUR za rok, což je cca 221,42 EUR za měsíc a v přepočtu na koruny cca 5 500 Kč. Oproti roku 2005 je to ale stále poměrně velký nárůst.

Hranice chudoby se sice velmi zvýšila, a zároveň zde probíhal vysoký růst reálného HDP, stejně jako v ostatních zemích Pobaltí, přesto se ale celkový podíl osob ohrožených příjmovou chudobou zvýšil až o 7 p. b. z 19,4 % v roce 2005 na 26,4 % v roce 2009. Tento nárůst byl zapříčiněn především obrovským nárůstem podílu osob ohrožených příjmovou chudobou ve věkové kategorii 65 a více let, který v roce 2008 činil až 52 %. Ohrožení chudobou se redukuje u těch jednotlivců, jejichž disponibilní příjem roste rychleji než hranice chudoby, avšak lidé, kteří pobírají sociální transfery, např. právě starobní penze, různé státní příspěvky, přídavky na děti, apod., se k hranici chudoby přibližují a někteří se dokonce dostanou pod její úroveň, což byl právě případ obyvatel starších 65 let pobírající penzi. Ta se však od roku 2010 zvýšila a podíl osob ohrožených příjmovou chudobou u lidí starších 65 let klesl na 17,2 % a v roce 2012 činil už pouze 13,9 % (Statistický úřad Lotyšsko, 2014).

Data lotyšského statistického úřadu také ukazují, že míra ohrožení příjmovou chudobou velmi záleží na dosaženém vzdělání. Např. ve věkové kategorii 18 – 64 let bylo v roce 2012 ohroženo příjmovou chudobou 6,4 % lidí s vyšším vzděláním, 19,7 % lidí se středním

vzděláním a 33,3 % lidí se základním nebo nižším vzděláním. Podobné trendy byly také vypořovány v předchozích letech (Statistický úřad Lotyšsko, 2014).

Nyní bude následovat analýza vývoje míry ohrožení příjmovou chudobou ve třetí pobaltské zemi, Estonsku, a opět Tabulka 3.15 s procentním podílem a hranicí chudoby v EUR.

Tab. 3.15 Podíl osob ohrožených příjm. chudobou a hranice chudoby v Estonsku

	Hranice chudoby v EUR na osobu za rok							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/rok	1 788	2 183	2 669	3 328	3 725	3 436	3 359	3 592
	% podíl osob ohrožených příjmovou chudobou							
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Osoby celkem	18,3	18,3	19,4	19,5	19,7	15,8	17,5	17,5
0 - 17 let	21,3	20,1	18,2	17,1	20,6	17,3	19,5	17,0
18 - 64 let	16,8	15,9	16,1	15,0	15,8	15,6	18,0	17,7
65 a více let	20,3	25,1	33,2	39,0	33,9	15,1	13,1	17,2

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Estonská hranice chudoby vyjádřena v EUR na osobu za rok se do roku 2009 také poměrně dost zvýšila, a to z 1 788 EUR za rok na 3 725 EUR za rok, což je rozdíl 1 937 EUR. Přepočítáme-li to na měsíc, v roce 2005 činila měsíční hranice chudoby cca 149 EUR, což je cca 3 700 Kč. V roce 2009 již činila měsíční hranice chudoby cca 310,41 EUR, což je cca 7 700 Kč. Rozdíl je to tedy velký, avšak v následujících letech byla hranice chudoby trochu snížena a v roce 2012 činila 3 592 EUR za rok, což je cca 299,33 EUR za měsíc a v přepočtu na koruny cca 7 500 Kč. Snížení tedy není příliš markantní a oproti roku 2005 je to stále poměrně velký nárůst.

Celkový podíl osob ohrožených příjmovou chudobou se v Estonsku do roku 2009 mírně zvyšoval. V roce 2010 poklesl o 3,9 p. b., tedy na z 19,7 % na 15,8 %, avšak v následujících dvou letech se opět zvýšil, a to na 17,5 %. Celkový nárůst podílu ale nebyl tak markantní jako v ostatních dvou zemích Pobaltí. Tento mírný nárůst byl taktéž zapříčiněn růstem podílu osob ohrožených příjmovou chudobou u osob starších 65 let, stejně jako v Lotyšsku, který v roce 2008 dosáhl 39 %. V roce 2011 ale poklesl až na 13,1 % a v následujícím roce stoupl o 4,1 p. b. na 17,2 %. Tento podíl byl v roce 2012 ve všech věkových kategoriích poměrně vyrovnaný.

Statistický úřad Estonska dochází ke stejnému závěru jako statistický úřad Lotyšska, co se týče vlivu dosaženého vzdělání na míru ohrožení příjmovou chudobou. Mezi osobami se základním nebo nižším vzděláním je každá třetí osoba ohrožena chudobou. V roce 2012 tvořila jedna třetina lidí s vyšším vzděláním jednu pětinu nejbohatších lidí v Estonsku. Vyšší úroveň vzdělání je důležitým předpokladem prevence proti chudobě (Statistický úřad Estonsko, 2013).

Co se týče spojitosti mezi růstem reálného HDP a mírou ohrožení příjmovou chudobou, po analýze tohoto ukazatele v zemích Pobaltí lze konstatovat, že růst reálného HDP nemá zcela zásadní vliv na snižování podílu osob ohrožených příjmovou chudobou.

3.4.4 Index lidského rozvoje v Pobaltí

Na závěr této kapitoly bude analyzován index lidského rozvoje v zemích Pobaltí, kterým bude dovršena celá analýza ukazatelů životní úrovně v této oblasti. Pro připomenutí, zkoumán bude nejen HDI jakožto jedna hodnota, ale také jeho složky, tedy naděje dožití při narození, očekávaný počet let vzdělávání u dětí ve věku nástupu do školy a průměrný počet let vzdělávání u dospělých starších 25 let, dále hrubý národní důchod na obyvatele. Poté bude zkoumán důležitý HDI upravený o nerovnosti a také index nerovnosti pohlaví. V následující Tabulce 3.16 je zobrazen vývoj HDI a jeho složek v Litvě za roky 2005, 2010, 2011 a 2012.

Tab. 3.16 Vývoj HDI a jeho složek v Litvě

Rok	HDI	Naděje dožití při narození	Prům. počet let vzdělávání u osob starších 25 let	Očekávaný počet let vzdělávání pro děti	HND na osobu v PPP (v USD)
2005	0,802	71,6	10,7	15,9	14 050
2010	0,810	71,9	10,9	15,7	15 408
2011	0,814	72,2	10,9	15,7	16 310
2012	0,818	72,5	10,9	15,7	16 858

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

V roce 2012 patří Litva mezi 50 zemí s velmi vysokým indexem lidského rozvoje a patří jí 41. příčka. Hodnota HDI vzrostla z 0,802 v roce 2005 na 0,818 v roce 2012, což představuje cca 1,9% nárůst. Co se týče jednotlivých komponent, v r. 2012 činila naděje dožití při narození 72,5 let. Průměrný počet let vzdělávání u osob starších 25 let byl 10,9 let

a očekávaný počet let vzdělávání u dětí ve věku nástupu do školy činil 15,7 let. HND na osobu v PPP se základním rokem 2005 vzrostl v roce 2012 na 16 858 USD na osobu (OSN, 2014).

Vzhledem k tomu, že HDI v sobě skrývá nerovnosti v rozložení úspěchů v jednotlivých oblastech mezi obyvateli, stejně jako všechny ostatní ukazatele, je důležité zmínit také HDI upravený právě o tyto nerovnosti. V roce 2012 měl litevský index lidského rozvoje hodnotu 0,818. Nicméně pokud upravíme index o nerovnosti, hodnota poklesne na 0,727. To celkově představuje 11% ztrátu potenciálu dané země. Co se týče jednotlivých složek HDI, upravený index naděje dožití při narození o nerovnosti vykazuje v roce 2012 7,2% ztrátu, upravený index vzdělání vykazuje 5% ztrátu a upravený index HND vykazuje až 20,1% ztrátu. Je zřejmé, že Litva se potýká s vysokou nerovností v rozdělení hrubého národního důchodu (OSN, 2014). Nyní bude následovat Tabulka 3.17 s indexem nerovnosti pohlaví a jeho složkami za rok 2012.

Tab. 3.17 Index nerovnosti pohlaví a jeho složky v Litvě za rok 2012

GII	REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ		POSTAVENÍ VE SPOLEČNOSTI			EKONOMICKÁ AKTIVITA	
	Míra úmrtnosti matek	Míra porodnosti dospívajících dívek	Podíl parlamentních křesel (%)	Dosažení nejméně středního vzdělání (%)		Míra účasti na pracovním trhu (%)	
			Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
0,157	8	16,1	19,1	93,1	87,9	63,9	54,1

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Hodnota indexu nerovnosti pohlaví činila v r. 2012 pro Litvu 0,157 a ze 148 hodnocených zemí je v tomto roce na 28. pozici. Na každých 100 000 živých narozených dětí zemře 8 žen z příčin spojených s porodem a míra porodnosti dospívajících dívek je 16,1 narozených dětí dívkám ve věku 15 – 19 let na 1000 narozených dětí. Ženám v Litvě připadá 19,1 % parlamentních křesel. 87,9 % dospělých žen dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání, zatímco u mužského pohlaví dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání 93,1 %. O něco menší procento v tomto případě nemusí nutně vypovídat o tom, že by ženy neměly stejný přístup ke vzdělání jako muži. Co se týče ekonomické aktivity, 54,1 % žen je ekonomicky aktivních, zatímco u mužského pohlaví je ekonomicky aktivních 63,9 % (OSN, 2014).

Nyní bude analyzována druhá země Pobaltí – Lotyšsko. Následující Tabulka 3.18 obsahuje vývoj HDI a jeho složek za léta 2005, 2010, 2011 a 2012.

Tab. 3.18 Vývoj HDI a jeho složek v Lotyšsku

Rok	HDI	Naděje dožití při narození	Prům. počet let vzdělávání u osob starších 25 let	Očekávaný počet let vzdělávání pro děti	HND na osobu v PPP (v USD)
2005	0,792	71,8	10,4	15,6	12 880
2010	0,805	73	11,5	14,8	13 223
2011	0,809	73,3	11,5	14,8	13 873
2012	0,814	73,6	11,5	14,8	14 724

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

V roce 2012 patří Lotyšsko, stejně jako Litva, mezi 50 zemí s velmi vysokým indexem lidského rozvoje a patří jí 44. příčka. Hodnota HDI vzrostla z 0,792 v roce 2005 na 0,814 v roce 2012, což představuje cca 2,7% nárůst. Co se týče jednotlivých komponent, v r. 2012 činila naděje dožití při narození 73,6 let. Průměrný počet let vzdělávání u osob starších 25 let byl 11,5 let a očekávaný počet let vzdělávání u dětí ve věku nástupu do školy činil 14,8 let. HND na osobu v PPP se základním rokem 2005 vzrostl v roce 2012 na 14 724 USD na osobu (OSN, 2014).

Co se týče HDI upraveného o nerovnosti, v roce 2012 měl lotyšský index lidského rozvoje hodnotu 0,814. Nicméně pokud upravíme index o nerovnosti, hodnota poklesne na 0,726. To celkově představuje 10,9% ztrátu potenciálu dané země. Co se týče jednotlivých složek HDI, upravený index naděje dožití při narození o nerovnosti vykazuje v roce 2012 7,1% ztrátu, upravený index vzdělání vykazuje 3,6% ztrátu a upravený index HND vykazuje až 20,9% ztrátu. Je zřejmé, že Lotyšsko se taktéž potýká s vysokou nerovností v rozdělení hrubého národního důchodu (OSN, 2014). Nyní bude následovat tabulka 3.19 s indexem nerovnosti pohlaví a jeho složkami za rok 2012.

Tab. 3.19 Index nerovnosti pohlaví a jeho složky v Lotyšsku za rok 2012

GII	REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ		POSTAVENÍ VE SPOLEČNOSTI			EKONOMICKÁ AKTIVITA	
	Míra úmrtnosti matek	Míra porodnosti dospívajících dívek	Podíl parlamentních křesel (%)	Dosažení nejméně středního vzdělání (%)		Míra účasti na pracovním trhu (%)	
			Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
0,216	34	12,8	23	98,2	98,6	67,2	55,2

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Hodnota indexu nerovnosti pohlaví činila v r. 2012 pro Lotyšsko 0,216 a ze 148 hodnocených zemí je v tomto roce na 36. pozici. Na každých 100 000 živých narozených dětí zemře až 34 žen z příčin spojených s porodem, což je nejvíce ze všech zemí Pobaltí, a míra porodnosti dospívajících dívek je 12,8 narozených dětí dívkám ve věku 15 – 19 let na 1000 narozených dětí. Ženám v Lotyšsku připadá 23 % parlamentních křesel. 98,6 % dospělých žen dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání, zatímco u mužského pohlaví dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání 98,2 %. O 0,4 p.b. jsou na tom ženy lépe než muži. Co se týče ekonomické aktivity, 55,2 % žen je ekonomicky aktivních, zatímco u mužského pohlaví je ekonomicky aktivních 67,2 % (OSN, 2014).

Nyní bude analyzována poslední země Pobaltí – Estonsko. Následující Tabulka 3.20 obsahuje vývoj HDI a jeho složek za léta 2005, 2010, 2011 a 2012.

Tab. 3.20 Vývoj HDI a jeho složek v Estonsku

Rok	HDI	Naděje dožití při narození	Prům. počet let vzdělávání u osob starších 25 let	Očekávaný počet let vzdělávání pro děti	HND na osobu v PPP (v USD)
2005	0,830	72,7	11,9	16,1	15 920
2010	0,839	74,6	12	15,8	15 788
2011	0,844	74,8	12	15,8	16 980
2012	0,846	75	12	15,8	17 402

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

V roce 2012 patří Estonsko, stejně jako předchozí dvě země, mezi 50 zemí s velmi vysokým indexem lidského rozvoje a patří jí 33. příčka. Hodnota HDI vzrostla z 0,830 v roce 2005 na 0,846 v roce 2012, což představuje cca 1,9% nárůst. Co se týče jednotlivých

komponent, v r. 2012 činila naděje dožití při narození 75 let. Průměrný počet let vzdělávání u osob starších 25 let byl 12 let a očekávaný počet let vzdělávání u dětí ve věku nástupu do školy činil 15,8 let. HND na osobu v PPP se základním rokem 2005 vzrostl v roce 2012 na 17 402 USD na osobu (OSN, 2014).

Co se týče HDI upraveného o nerovnosti, v roce 2012 měl lotyšský index lidského rozvoje hodnotu 0,846. Nicméně pokud upravíme index o nerovnosti, hodnota poklesne na 0,770. To celkově představuje 9% ztrátu potenciálu dané země. Co se týče jednotlivých složek HDI, upravený index naděje dožití při narození o nerovnosti vykazuje v roce 2012 6% ztrátu, upravený index vzdělání vykazuje 2,6% ztrátu a upravený index HND vykazuje až 17,7% ztrátu. Je zřejmé, že Estonsko se taktéž potýká s vysokou nerovností v rozdělení hrubého národního důchodu (OSN, 2014). Nyní bude následovat Tabulka 3.21 s indexem nerovnosti pohlaví a jeho složkami za rok 2012.

Tab. 3.21 Index nerovnosti pohlaví a jeho složky v Estonsku za rok 2012

GII	REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ		POSTAVENÍ VE SPOLEČNOSTI			EKONOMICKÁ AKTIVITA	
	Míra úmrtnosti matek	Míra porodnosti dospívajících dívek	Podíl parlamentních křesel (%)	Dosažení nejméně středního vzdělání (%)		Míra účasti na pracovním trhu (%)	
			Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
0,158	2	17,2	19,8	94,6	94,4	68,2	56,7

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Hodnota indexu nerovnosti pohlaví činila v r. 2012 pro Estonsko 0,158 a ze 148 hodnocených zemí je v tomto roce na 29. pozici. Na každých 100 000 živých narozených dětí zemřou 2 ženy z příčin spojených s porodem, což je nejméně ze všech zemí Pobaltí, a míra porodnosti dospívajících dívek je 17,2 narozených dětí dívkám ve věku 15 – 19 let na 1000 narozených dětí, což je zase nejvíce ze všech zemí Pobaltí. Ženám v Lotyšsku připadá 19,8 % parlamentních křesel. 94,4 % dospělých žen dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání, zatímco u mužského pohlaví dosáhlo středního nebo vyššího vzdělání 94,6 %. Co se týče ekonomické aktivity, 56,7 % žen je ekonomicky aktivních, zatímco u mužského pohlaví je ekonomicky aktivních 68,2 % (OSN, 2014).

4 Komparace České republiky a Pobaltí

4.1 Komparace vývoje reálného HDP v ČR a Pobaltí

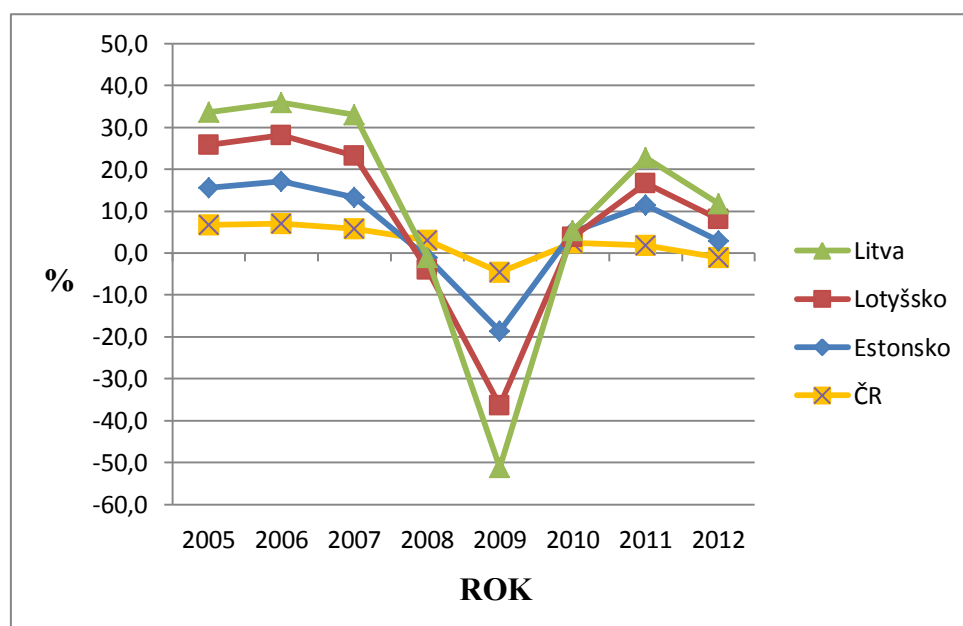
V této podkapitole bude komparován vývoj reálného HDP v ČR a Pobaltí v letech 2005 – 2012, a to jeho meziroční tempo růstu vyjádřené v %.

Zhruba do roku 2008 probíhal růst reálného HDP ve všech zemích, přičemž meziroční tempo růstu reálného HDP bylo nejnižší v České republice a nejvyšší v Litvě. V roce 2009 se ve všech zemích projevila krize a nastal hluboký propad reálného HDP. Tento propad byl nejnižší opět v ČR a nejvyšší opět v Litvě. V Lotyšsku a Estonsku probíhal podobný vývoj jako v Litvě, ale v době růstu bylo v těchto zemích meziroční tempo růstu nižší a v době poklesu byl také menší propad.

Po roce 2009 země Pobaltí dokázaly nastartovat růst reálného HDP, což se v ČR ale nepodařilo a v roce 2012 zde došlo opět k propadu reálného HDP. Důvody ve schopnosti zemí Pobaltí udržovat vysoké meziroční tempo růstu reálného HDP a rychle ho obnovit po krizi lze spatřovat v odlišné měnové politice a v pružnější fiskální politice. Zatímco v ČR jsme v r. 1997 přešli z pevně zakotveného kurzu na řízený floating, země Pobaltí jsou stále systematicky v režimu fixního kurzu a převedly svou měnovou politiku na třetí stranu, v současnosti na Evropskou centrální banku. Přijímají tudíž měnové podmínky pasivně zvenčí. S tím také úzce souvisí pružná fiskální politika vlády, jejíž hospodářská politika by měla být v dobrých časech umírněná a v těch špatných musí vláda rychle reagovat. Na rozdíl od ČR se zemím Pobaltí podařilo rychle dostat z krize, k čemuž také velkým dílem přispěly efektivní reformy. V ČR byla naopak realizována fiskální opatření na zlepšení stavu veřejných financí a snížení deficitu, což růst reálného HDP utlumilo (ČNB, 2014).

Následující Graf 4.1 zobrazuje vývoj meziročního tempa růstu reálného HDP v letech 2005 – 2012 ve všech čtyřech zemích.

Graf 4.1 Vývoj meziročního tempa růstu reálného HDP v ČR a zemích Pobaltí

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

4.2 Komparace reálného HDP na obyvatele v ČR a Pobaltí

Nyní bude následovat komparace ukazatele HDP na obyvatele, který je oficiálně využíván Evropskou komisí jako ukazatel ekonomické úrovně dané země, ačkoliv se jedná o obrazné vyjádření úrovně a je vhodné ho doplnit ukazatelem skutečné individuální spotřeby.

Co se týče vývoje meziročního tempa růstu HDP na obyvatele vyjádřeného procentní změnou oproti předchozímu roku, je velmi podobný vývoji celkového reálného HDP ve všech čtyřech zemích. Následující Tabulka 4.1 zobrazuje hodnotu indexu a HDP na obyvatele v EUR za léta 2005 – 2012.

Tab. 4.1 HDP na obyv. v ČR a Pobaltí, 2005 - 2012

Litva								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	6900	7700	8000	6900	7100	7700	8100	8500
Index (EU27 = 100)	55	58	62	64	58	62	68	72
Lotyšsko								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	5800	6500	7200	7000	5900	5900	6400	6800
Index (EU27 = 100)	50	53	57	59	54	55	60	64

Estonsko								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	8300	9200	9900	9500	8100	8300	9100	9500
Index (EU27 = 100)	62	66	70	69	64	64	69	71
Česká republika								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EUR/obyv.	10 200	10 900	11 500	11 700	11 100	11 400	11 600	11 500
Index (EU27 = 100)	79	80	83	81	83	81	81	81

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Z uvedených zemí je na tom nejlépe Česká republika, která v roce 2012 dosahuje 81 % průměru Evropské unie s 11 500 EUR na obyvatele za rok. Nejhůře je na tom Lotyšsko, které dosahuje 64 % průměru Evropské unie s 6 800 EUR na obyvatele za rok. Ze všech tří zemí Pobaltí má k České republice nejbližší Estonsko, které v roce 2012 dosahuje 72 % průměru Evropské unie s 9 500 EUR na obyvatele za rok. Podíváme-li se ovšem na rozdíl mezi rokem 2005 a 2012, největší růst indexu byl zaznamenán v Litvě, kdy v roce 2005 dosahovala 55 % úrovně EU, zatímco v roce 2012 už to bylo 71 % průměru EU. To představuje cca 29% nárůst. Nejmenší růst indexu byl zaznamenán v České republice, jehož hodnota vzrostla během 8 let pouze o 2 body. V roce 2005 dosahovali obyvatelé ČR 79 % průměru EU a v roce 2012 to bylo 81 % průměru EU.

Dle tohoto ukazatele lze konstatovat, že ve srovnání se zeměmi Pobaltí má Česká republika vyšší ekonomickou úroveň. Je ale pravděpodobné, že pokud by ekonomika Pobaltí rostla dosavadním tempem i následujících 10 let, dle tohoto ukazatele by předčila ekonomickou úroveň jak České republiky, tak mnoha dalších zemí Evropské unie.

4.3 Komparace skutečné individuální spotřeby v ČR a Pobaltí

V této podkapitole bude následovat komparace AIC na obyvatele v ČR a Pobaltí. Tento ukazatel je také do jisté míry propojený s HDP, jelikož spotřeba je jedna z komponent při výpočtu HDP, takže jistý vliv vývoj reálného HDP na něj bude mít, ale zaprvé některé roky nezapadají do stejného trendu vývoje, zadruhé hodnota AIC na obyvatele v EUR je ve všech zemích nižší než hodnota HDP na obyvatele v EUR. Jak moc se rozdíly liší, která země je na tom nejlépe, a která nejhůře, to je zobrazeno v Tabulce 4.2, 4.3 a 4.4.

Tab. 4.2 Index AIC na obyvatele v ČR a Pobaltí (EU27 = 100)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko AIC/obyv.	58	61	64	64	58	57	59	62
Lotyšsko AIC/obyv.	49	56	61	59	50	50	59	63
Litva AIC/obyv.	59	61	66	68	63	65	66	68
ČR AIC/obyv.	69	69	71	73	72	71	72	73

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Dle indexu AIC na obyvatele dosahuje Česká republika ve všech letech nejvyšší hodnoty průměru EU. V roce 2012 se nejvíce přiblížilo průměru EU a hodnota indexu činila 73, tedy průměrně dosáhl jeden občan České republiky 73 % průměru EU ve skutečné individuální spotřebě. Nejnižší hodnotu má index v Estonsku, kdy v roce 2012 dosahuje skutečná individuální spotřeba na obyvatele pouze 62 % průměru EU. Všechny země se ale v rámci těchto osmi let přiblížily průměru EU o něco více.

V Tabulce 4.3 a 4.4 je zobrazen vývoje AIC na obyvatele v EUR a procentní změna oproti předchozímu roku.

Tab. 4.3 Vývoj AIC na obyvatele v ČR a Pobaltí v EUR

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko	5361	6392	7564	7937	6882	6887	7451	6650
Lotyšsko	4590	5253	6645	7449	6037	6112	6857	6534
Litva	4635	5435	6511	7678	6807	6637	7494	7659
ČR	7304	7691	8180	8679	8815	8846	8945	8914

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Tab. 4.4 % změna AIC na obyv. oproti předchozímu roku v ČR a Pobaltí

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko	14,8	16,2	15,5	4,7	-13,3	1,1	7,6	-10,8
Lotyšsko	8,5	12,7	21,0	10,8	-19,0	1,3	10,9	-4,8
Litva	11,3	14,8	16,6	15,2	-11,3	-2,5	11,5	2,2
ČR	8,8	5,1	6,0	5,7	1,5	0,3	1,1	-0,3

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Z uvedených dat je zřejmé, že hodnota AIC na obyvatele s růstem reálného HDP rostla. V době krize v roce 2009 nastal v zemích Pobaltí prudký pokles skutečné individuální spotřeby a poté zase k jejímu nárůstu. V České republice ale takový prudký pokles nenastal,

AIC na obyvatele stále rostla, pouze ne tak vysokým tempem jako v předchozích letech. V roce 2012 došlo v zemích Pobaltí k růstu reálného HDP, ale AIC na obyvatele v tomto roce poměrně výrazně klesla, a to především v Estonsku o 10,8 % a Lotyšsku o 4,8 %. Také v České republice poprvé za osm let poklesla AIC na obyvatele o 0,3 %. V té době zde došlo k poklesu reálného HDP o 1 %, což byl ale mírnější pokles než v roce 2009.

Z výše popsaného vývoje by se dalo zpočátku usuzovat, že růst reálného HDP má bezprostřední vliv také na růst skutečné individuální spotřeby. Může to tak být, ale především rok 2012 ukazuje, že tomu tak nutně nemusí být vždy. Faktem totiž je, že hodnota HDP může růst díky jiné složce, např. díky růstu čistého exportu či investic, zatímco spotřeba může zároveň klesat, a pokud je růst jiné složky větší než pokles spotřeby, projeví se to samozřejmě na růstu celkové hodnoty HDP.

4.4 Komparace míry ohrožení příjmovou chudobou v ČR a Pobaltí

V této podkapitole bude komparována míra ohrožení příjmovou chudobou v ČR a Pobaltí a hranice chudoby v těchto zemích.

Jedná se o velmi významný ukazatel při hodnocení životní úrovně obyvatel, který není nijak přímo propojen s ukazatelem HDP jako dva předchozí ukazatele životní úrovně. V Tabulce 4.5 je zobrazeno, jak se vyvíjela v rámci osmi let hranice chudoby v ČR a Pobaltí. Tato hranice je vyjádřena v EUR za rok.

Tab. 4.5 Hranice chudoby v ČR a Pobaltí v EUR na osobu za rok

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko	1 788	2 183	2 669	3 328	3 725	3 436	3 359	3 592
Lotyšsko	1 319	1 532	2 038	2 855	3 213	2 682	2 496	2 657
Litva	1 235	1 520	1 966	2 502	2 829	2 418	2 314	2 502
ČR	3 240	3 429	3 686	4 053	4 367	4 478	4 522	4 598

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Hranice chudoby byla ve všech letech jednoznačně nejvyšší v České republice a nejnižší v Litvě. V České republice rostla stabilně každý rok až do roku 2012, ale v zemích chudoby se v roce 2010 růst hranice chudoby zastavil a došlo k jejímu poklesu. K tomu došlo i následující rok a v roce 2012 již došlo opět k mírnému nárůstu této hranice ve všech zemích

Pobaltí. V Tabulce 4.6 je zobrazen procentní podíl osob ohrožených příjmovou chudobou celkem.

Tab. 4.6 Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v ČR a Pobaltí

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Estonsko	18,3	18,3	19,4	19,5	19,7	15,8	17,5	17,5
Lotyšsko	19,4	23,5	21,2	25,9	26,4	20,9	19,0	19,2
Litva	20,5	20,0	19,1	20	20,3	20,5	19,2	18,6
ČR	10,4	9,8	9,5	9,2	8,6	9	9,8	9,6

Zdroj: Eurostat (2014), vlastní úprava

Česká republika má opět jednoznačně nejnižší podíl osob ohrožených příjmovou chudobou ze všech těchto srovnávaných zemí. Tento podíl do roku 2009 klesal, ale od roku 2010 docházelo k jeho mírnému nárůstu. V roce 2012 činil 9,6 %, což bylo stále o 0,8 p. b. méně než v roce 2005. Oproti tomu je ve všech zemích Pobaltí poměrně vysoký podíl osob ohrožených příjmovou chudobou. Nejhuře je na tom Lotyšsko, nejlépe Estonsko, ale rozdíl není příliš velký. V Estonsku docházelo do roku 2009 k mírnému nárůstu, od roku 2010 pak došlo k poklesu a v roce 2012 činil podíl 17,5 %, což je 0,8 p. b. méně než v roce 2005. Srovnáme-li Estonsko, jakožto zemi s nejmenším podílem osob ohrožených příjmovou chudobou v rámci Pobaltí s Českou republikou, rozdíl činí až 7,9 p. b. V Lotyšsku podíl rostl do roku 2009 o něco více než v Estonsku, kdy v tomto roce činil až 26,4 %. Od roku 2010 poklesl a v roce 2012 bylo v Lotyšsku 19,2 % osob ohrožených příjmovou chudobou, což je pouze o 0,2 p. b. méně než v roce 2005, o 1,7 p. b. více než v Estonsku, o 0,6 p. b. více než v Litvě a o 9,6 p. b. více než v České republice. V Litvě docházelo k mírnému poklesu tohoto podílu až na období 2008 – 2010. V roce 2012 zde bylo 18,6 % osob ohrožených příjmovou chudobou, což je o 1,9 p. b. méně než v roce 2005, o 1,1 p. b. více než v Estonsku, o 0,6 p. b. méně než v Lotyšsku a 9 p. b. více než v České republice.

Co se týče podílu osob ohrožených příjmovou chudobou v jednotlivých věkových kategoriích, v České republice patří jednoznačně mezi nejohroženější skupinu osoby ve věku 0 – 17 let, zatímco nejméně ohroženou skupinou jsou lidé ve věku 65 let a více. Naopak v zemích Pobaltí byly do roku 2009 nejohroženější osoby ve věku 65 let a více. Od roku 2010 ale tento podíl výrazně poklesl a nejohroženější skupinou se vesměs staly osoby do 17 let.

Závěrem této podkapitoly lze konstatovat, že růst reálného HDP nemá zásadní vliv na počet osob ohrožených příjmovou chudobou v dané zemi. V zemích Pobaltí docházelo

dokonce k růstu podílu osob ohrožených příjmovou chudobou, a to při poměrně vysokém tempu růstu reálného HDP. Také v určitých letech zde docházelo ke snižování hranice chudoby, což bylo už v období po krizi, kdy byl nastartován opětovný růst reálného HDP.

4.5 Komparace HDI v ČR a Pobaltí

V této podkapitole bude komaprován index lidského rozvoje, dále upravený HDI o nerovnosti a index nerovnosti pohlaví v ČR a Pobaltí.

Tab. 4.7 HDI v ČR a Pobaltí

	2005	2010	2011	2012	Pořadí 2012
Estonsko	0,830	0,839	0,844	0,846	33.
Lotyšsko	0,792	0,805	0,809	0,814	44.
Litva	0,802	0,810	0,814	0,818	41.
ČR	0,862	0,871	0,872	0,873	28.

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Nejvyšší hodnotu indexu lidského rozvoje měla v letech 2005 a 2010 – 2012 Česká republika, přičemž od roku 2005 hodnota tohoto indexu zde vzrostla z 0,862 na 0,873 v roce 2012. V tomto roce také obsadila 28. příčku mezi cca 50 zeměmi s velmi vysokým HDI. Nejnižší HDI mělo Lotyšsko, který v roce 2012 dosahoval hodnoty 0,814, což je 0,059 méně než v ČR. Lotyšsko bylo v roce 2012 na 44. pozici. Nejvíce se České republice přibližuje Estonsko s hodnotou HDI 0,846 v roce 2012. Ve všech zemích hodnota HDI od roku 2005 do roku 2012 rostla. Největší nárůst byl zaznamenán v Lotyšsku hodnota HDI vzrostla z 0,792 v roce 2005 na 0,814 v roce 2012, což představuje rozdíl 0,022 bodů.

O něco větší vypovídací schopnost má ale index HDI upravený o nerovnosti v rozložení úspěchů v jednotlivých oblastech HDI mezi obyvatelstvem dané země. V Tabulce 4.8 je zobrazen index HDI upravený o nerovnosti a procentní ztráta, která je zapříčiněna právě mírou nerovnosti v dané zemi.

Tab. 4.8 IHDI v ČR a Pobaltí

	2012	Ztráta v %
Estonsko	0,770	9
Lotyšsko	0,726	10,9
Litva	0,727	11
ČR	0,826	5,4

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Po upraveném indexu lidského rozvoje o nerovnosti je na tom Česká republika stále nejlépe a ztráta činí pouze 5,4 % potenciálu země. S největší 11% ztrátou se potýká Litva, jejíž upravený index se tak snížil v roce 2012 o 0,091 bodů. O nic lépe na tom není Lotyšsko, jehož ztráta činí 10,9 % a hodnota upraveného indexu je téměř stejná jako v Litvě. IHDI Estonska je nejvyšší z Pobaltí, ale 9% ztráta je také poměrně velká a oproti České republice je o 0,056 bodů menší. Co se týče jednotlivých složek HDI, je třeba zmínit, že všechny země se potýkají s největší mírou nerovnosti v rozdělení hrubého národního důchodu.

Hodnota indexu HDI do roku 2012 ve všech zemích rostla, ale právě nerovnosti jsou to, co není v hrubém domácím produktu vůbec zohledňováno. Přestože v zemích Pobaltí bylo meziroční tempo růstu reálného HDP mnohem větší než v ČR, dle indexu HDI a především dle toho upraveného o nerovnosti jsou na tom země Pobaltí stále hůře než Česká republika.

V poslední Tabulce 4.9 této podkapitoly je zobrazen index nerovnosti pohlaví (GII) a jeho složky v ČR a Pobaltí v roce 2012.

Tab. 4.9 **GII a jeho složky v ČR a Pobaltí v roce 2012**

Země	GII	REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ		POSTAVENÍ VE SPOLEČNOSTI			EKONOM. AKTIVITA	
		Míra úmrtnosti matek	Míra porodnosti dospív. dívek	Podíl parlamentních křesel (%)	Min. střední vzdělání (%)		Míra účasti na prac. trhu (%)	
				Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy
Litva	0,157	8	16,1	19,1	93,1	87,9	63,9	54,1
Estonsko	0,158	2	17,2	19,8	94,6	94,4	68,2	56,7
Lotyšsko	0,216	34	12,8	23	98,2	98,6	67,2	55,2
ČR	0,122	5	9,2	21	99,8	99,8	68,2	49,6

Zdroj: OSN (2014), vlastní úprava

Nejnižší index nerovnosti pohlaví má Česká republika, jehož hodnota činí 0,122, zatímco nejvyšší GII má opět Lotyšsko, jehož hodnota činí 0,216. Lotyšsko je také na vedoucí pozici, co se týče míry úmrtnosti matek, kdy tato míra dosahuje na 100 000 živě narozených dětí až 34 úmrtí na příčiny spojené s porodem. V tomhle směru je na tom nejlépe Estonsko, které dokonce předstihuje Českou republiku. Míra úmrtnosti matek je zde pouze 2 úmrtí na příčiny spojené s porodem, zatímco v ČR je to 5 úmrtí. Míru porodnosti dospívajících dívek má nejvyšší opět Estonsko, nejnižší Česká republika. Co se týče postavení ve společnosti a ekonomické aktivity, ve všech zemích je to poměrně vyrovnané, jen v České

republike je nejmenší podíl ekonomicky aktivních žen ze všech srovnávaných zemí, a to 49,6 % oproti průměru v Pobaltí, který činí 55,3 %.

4.6 Komparace životní úrovně a vývoje reálného HDP v ČR a Pobaltí

Životní úroveň v České republice oproti zemím Pobaltí je poměrně vysoká. Podíváme-li se na všechny čtyři ukazatele životní úrovně, které byly v této práci analyzovány (HDP na obyvatele, AIC na obyvatele, míra ohrožení příjmovou chudobou a index HDI), a pomineme-li občasné odchylky v dílčích částech jednotlivých ukazatelů, ve všech dosahuje ČR rámcově nejlepších výsledků. Co se týče srovnání v rámci Pobaltí, všechny tři země jsou na tom docela podobně. V určitých obdobích a v určitých částech jednotlivých ukazatelů se ve vedoucí pozici střídaly, ale s ohledem na celkové hodnocení analýzy lze konstatovat, že nejvyšší životní úroveň má Estonsko a celkově nejhůře ze všech čtyř srovnávaných zemí je na tom Lotyšsko.

V České republice probíhal růst reálného HDP do roku 2009, kdy došlo k poklesu o 4,5 %. Poté následoval mírný nárůst a v roce 2012 došlo k opětovnému poklesu o 1 %. V zemích Pobaltí také probíhal růst reálného HDP do roku 2009, kdy došlo k výraznému propadu ve všech třech zemích. Od roku 2010 ale docházelo k opětovnému nárůstu, který trval až do roku 2012. Meziroční tempo růstu reálného HDP bylo v zemích Pobaltí velmi vysoké, resp. mnohem vyšší než v České republice.

Závěrem této kapitoly a také praktické části této práce lze konstatovat, že růst reálného HDP je pro každou zemi v jistých oblastech určitě příznivý, ale nemusí mít bezprostřední vliv na růst životní úrovně, kterou ovlivňuje mnoho dalších faktorů. Toto dokazuje zejména vývoj míry ohrožení příjmovou chudobou, kdy tato míra v zemích Pobaltí dokonce rostla v období velkého ekonomického růstu, zatímco v ČR klesala za daleko nižšího tempa růstu reálného HDP. Index lidského rozvoje a jeho doplňující indexy IHDI a GII obsahují zkoumané oblasti, které z velké části s vývojem reálného HDP nesouvisí, a v těchto oblastech ČR taktéž většinou dosahuje nejlepších výsledků. Jak již bylo řečeno, meziroční tempo růstu reálného HDP bylo v České republice daleko nižší než v zemích Pobaltí, ale přesto je u nás celková životní úroveň větší právě díky faktorům, na které růst reálného HDP nemá vliv.

5 Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jaká je spojitost mezi růstem reálného HDP a vybranými ukazateli životní úrovně a zda má růst tohoto ukazatele bezprostřední vliv na růst životní úrovně obyvatel dané země. Teoretická část byla zaměřena na charakteristiku hrubého domácího produktu a čtyř ukazatelů životní úrovně, tedy HDP na obyvatele, skutečné individuální spotřeby na obyvatele, míry ohrožení příjmovou chudobou a HDI. V práci byl dále zkoumán vývoj reálného HDP a těchto čtyř ukazatelů životní úrovně za období 2005 - 2012, přičemž HDI byl zkoumán včetně jeho doplňujících indexů IHDI a GII. Existuje mnoho faktorů a ukazatelů životní úrovně, na základě kterých by životní úroveň mohla být určena komplexněji a nedostatky ukazatele HDP by mohly být zjištěny ve větší míře, ale jejich zkoumání by bylo nad rámec této práce. Nicméně, analýza výše uvedených čtyř ukazatelů životní úrovně potvrdila výchozí hypotézu, že růst reálného HDP nemá bezprostřední vliv na životní úroveň obyvatel a v některých oblastech životní úrovně nemá vliv vůbec.

Životní úroveň je poměrně těžko měřitelná a hranice přijatelného životního standardu může být pro každého člověka dost subjektivní. Škála faktorů, které ovlivňují životní úroveň, je velmi široká. Mají lidé přístup v dané zemi ke vzdělání, které jim zajistí budoucí povolání? Existuje v zemi dostatek pracovních míst, které zajistí obyvatelům dostatečný příjem na zajištění základních životních potřeb? Mají všichni lidé v dané zemi stejné příležitosti? Jaká je v zemi vlastně úroveň školství a zdravotnictví? Cítí se lidé ve své zemi bezpečně? Mohou se dovolat svých práv? Žijí v prostředí, kde je kvalitní ovzduší? Nakupují kvalitní potraviny, které nejsou zdraví škodlivé? A tak bych mohla pokračovat dál a dál. Všechny tyto otázky zahrnují oblasti, které určují životní úroveň obyvatel, a samotný HDP je nemůže v žádném případě pokrýt. Česká republika sice dosahuje dle zkoumaných ukazatelů vyšší životní úrovně než země Pobaltí, ale to neznamená, že nemáme co zlepšovat, spíše naopak.

Jak již zde bylo řečeno, jednotlivé ukazatele životní úrovně byly vybrány pro účely této bakalářské práce, aby potvrdily fakt, že růst reálného HDP nemusí nutně znamenat také růst celkové životní úrovně všech obyvatel, čehož bylo dosaženo. Aby mohla růst celková životní úroveň všech obyvatel, musí se zástupci dané země zaměřit také na jiné oblasti, než je meziroční tempo růstu HDP. Je k tomu ale také zapotřebí, aby se snažili všichni obyvatelé dané země, protože každý člověk přispívá k danému stavu svým přístupem, svými činy a jednáním.

Seznam literatury a informačních zdrojů

ARNOLD, Roger A. *Macroeconomics*. USA: Cengage Learning, 2008. ISBN 978-0-324-78550-0.

CENTRÁLNÍ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Každá pátá osoba v Lotyšsku je v ohrožení chudobou* [online]. ČSÚ, 2014 [cit. 5. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.csb.gov.lv/en/notikumi/each-fifth-person-latvia-risk-poverty-39576.html>

ČERNÍKOVÁ, Petra. *Mohou nám být pobaltské země příkladem?* [online]. Finance media a. s., 2013 [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/391791-mohou-nam-byt-pobaltske-zeme-prikladem/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Příjmy a výdaje obyvatelstva* [online]. ČSÚ, 2013 [cit. 10. 1. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9A002AD859/\\$File/000112c09.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/9A002AD859/$File/000112c09.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Makroekonomické faktory působící na zahraniční obchod se zbožím* [online]. ČSÚ, 2013 [cit. 13. 4. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/280030E89E/\\$File/118613a01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/280030E89E/$File/118613a01.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Doplňkové ukazatele v letech 1995 – 2013* [online]. ČSÚ, 2014 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/nufile/U2013.pdf>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Saldo obchodní bilance v mld. EUR* [online]. ČSÚ, 2014 [cit. 17. 3. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/engt/8500446B88/\\$File/1607130903.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/engt/8500446B88/$File/1607130903.pdf)

ČESKÁ SPOŘITELNA. *Estonsko* [online]. Česká spořitelna, 2013 [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.amspace.cz/uploads/dokumenty/podnikame_v/Estonsko.pdf

ČESKÁ SPOŘITELNA. *Lotyšsko* [online]. Česká spořitelna, 2013 [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.amspace.cz/uploads/dokumenty/podnikame_v/Lotyssko.pdf

ČESKÁ SPOŘITELNA. *Litva* [online]. Česká spořitelna, 2013 [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.amspace.cz/uploads/dokumenty/podnikame_v/Litva.pdf

DUBSKÁ, Drahomíra. *HDP: za slábnoucí ekonomiku si můžeme sami* [online]. ČSÚ, 2011 [cit. 25. 1. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/hdp_za_slabnouci_ekonomiku_si_muzeme_sami20111216

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-075-1.

EUROSTAT. *HDP na obyvatele, spotřeba na obyvatele a komparativní cenové hladiny v Evropě* [online]. Eurostat, 2008 [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-003/EN/KS-SF-08-003-EN.PDF

EUROSTAT. *Podstatné rozdiely naprieč Európou v HDP na obyvateľa* [online]. Eurostat, 2012 [cit. 13. 4. 2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-12-047/EN/KS-SF-12-047-EN.PDF

EUROSTAT. *Reálny rast HDP na obyvateľa* [online]. Eurostat, 2014 [cit. 17. 4. 2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115>

HAMPL, Mojmir. *Europohľad z Prahy na Pobaltí* [online]. ČNB, 2013 [cit. 25. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2013/cl_13_131202_hampl_euro.html

HOLMAN, Robert. *Makroekonomie. Středně pokročilý kurz*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 12. ISBN 978-80-7179-861-3.

HUDEC, Oto a Nataša URBANČÍKOVÁ. *Podoby regionálneho a miestneho rozvoja*. Košice: TU, Ekonomická fakulta, 2009. ISBN 978-80-553-0117-4.

CHAMBERLIN, Graeme a Linda YUEH. *Macroeconomics*. Londýn: Thomson Learning, 2006. ISBN 978-1-84480-042-3.

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. *Globální problémy světa v ekonomických souvislostech*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-326-4.

JUREČKA, Václav a kol. *Makroekonomie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.

KADERÁBKOVÁ, Anna a Václav ŽĎÁREK. *Makroekonomická analýza*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2006. ISBN 978-80-86730-05-9.

KALMUS, Jaromír. *Životní podmínky českých domácností* [online]. ČSÚ, 2013 [cit. 2. 4. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20130626

KLAUS, Václav. *Česká republika na rozcestí - Čas rozhodnutí*. Praha: Fragment, 2013. ISBN 978-80-253-2023-5.

KUNEŠOVÁ, Hana a Eva CIHELKOVÁ. *Světová ekonomika. Nové jevy a perspektivy*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-455-4.

LEQUILLER, Francois a Derek BLADES. *Understanding National Accounts*. Paříž: OECD Publishing, 2007. ISBN 92-64-02566-9.

MAIER, Karel a kol. *Udržitelný rozvoj území*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.

MANKIW, Gregory N. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 978-80-7169-891-3.

NAGEL, Robert. *Human development index – An elaborate means of evaluating a country's HD*. Norderstedt: GRIN Verlag, 2004. ISBN 978-3-638-736619.

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Human development index* [online]. OSN, 2014 [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Human development report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World* [online]. OSN, 2014 [cit. 20. 2. 2014]. Dostupné z: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Litva – hodnoty HDI a změny pozic v roce. Zpráva o lidském rozvoji 2013* [online]. OSN, 2013 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/LTU.pdf>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Lotyšsko – hodnoty HDI a změny pozic v roce. Zpráva o lidském rozvoji 2013* [online]. OSN, 2013 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/LVA.pdf>

ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Estonsko – hodnoty HDI a změny pozic v roce. Zpráva o lidském rozvoji 2013* [online]. OSN, 2013 [cit. 15. 4. 2014]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/EST.pdf>

SCHNEIDER, Friedrich a Dominik ENSTE. *Hiding in the Shadows. The Growth of the Underground Economy*. Washington, D. C.: IMF, 2002. ISBN 1-58906-096-2.

STATISTIKA DIVIZE OSN. *Výdaje na individuální spotřebu domácností, neziskových organizací a vlády v běžných cenách* [online]. UNSD, 2014 [cit. 5. 3. 2014]. Dostupné z: http://data.un.org/Data.aspx?d=SNA&f=group_code%3A302

STATISTIKA ESTONSKO. *Každá pátá osoba v Estonsku žila v relativní chudobě a každá čtrnáctá v absolutní chudobě minulý rok* [online]. SE, 2013 [cit. 15. 3. 2014]. Dostupné z: <http://www.stat.ee/65388>

SVĚTOVÁ BANKA. *GDP and Actual Individual Consumption* [online]. SB, 2011. [cit. 20. 4. 2014]. Dostupné z: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/DATASTATISTICS/ICPEXT/0,,contentMDK:22378612~pagePK:60002244~piPK:62002388~theSitePK:270065,00.html>

ŠIROKÝ, Jan a kol. *Daňové teorie s praktickou aplikací*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-005-8.

ŠUSTOVÁ, Šárka. *Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudob* [online]. ČSÚ, 2012 [cit. 9. 2. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD4/\\$File/1804120620_21.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/140025BFD4/$File/1804120620_21.pdf)

TOŠOVSKÁ, Eva a Egor SIDOROV. *Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí*. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-308-0.ss

Seznam tabulek

- Tab. 2.1 Shrnutí vzorců pro výpočet HDP a odvozených ukazatelů
- Tab. 2.2 Struktura skutečné konečné spotřeby
- Tab. 3.1 Saldo obchodní bilance ČR 2005 – 2012 v % HDP
- Tab. 3.2 Vývoj reálného HDP v ČR letech 2005 - 2012
- Tab. 3.3 Vývoj AIC na obyv. a HDP na obyv. v letech 2005 – 2012
- Tab. 3.4 Vývoj AIC a HDP na obyvatele v EUR v letech 2005 - 2012
- Tab. 3.5 Vývoj hranice chudoby v EUR a podílu osob ohrožených příjm. chudobou
- Tab. 3.6 Přehled vývoje HDI a jeho složek
- Tab. 3.7 Hodnota indexu nerovnosti pohlaví a jeho složek v r. 2012
- Tab. 3.8 Vývoj meziročního tempa růstu HDP v Pobaltí v letech 2005 – 2012
- Tab. 3.9 Vývoj salda obchodní bilance v Pobaltí v letech 2005 - 2012
- Tab. 3.10 Vývoj reálného HDP na obyv. v zemích Pobaltí v letech 2005 – 2012
- Tab. 3.11 Vývoj indexu AIC a HDP na obyvatele v letech 2005 – 2012
- Tab. 3.12 Vývoj HDP a AIC na obyv. v EUR a % změna oproti předchozímu roku
- Tab. 3.13 Podíl osob ohrožených příjm. chudobou a hranice chudoby v Litvě
- Tab. 3.14 Podíl osob ohrožených příjm. chudobou a hranice chudoby v Lotyšsku
- Tab. 3.15 Podíl osob ohrožených příjm. chudobou a hranice chudoby v Estonsku
- Tab. 3.16 Vývoj HDI a jeho složek v Litvě
- Tab. 3.17 Index nerovnosti pohlaví a jeho složky v Litvě za rok 2012
- Tab. 3.18 Vývoj HDI a jeho složek v Lotyšsku
- Tab. 3.19 Index nerovnosti pohlaví a jeho složky v Lotyšsku za rok 2012
- Tab. 3.20 Vývoj HDI a jeho složek v Estonsku
- Tab. 3.21 Index nerovnosti pohlaví a jeho složky v Estonsku za rok 2012
- Tab. 4.1 HDP na obyv. v ČR a Pobaltí, 2005 – 2012
- Tab. 4.2 Index AIC na obyvatele v ČR a Pobaltí (EU27 = 100)
- Tab. 4.3 Vývoj AIC na obyvatele v ČR a Pobaltí v EUR
- Tab. 4.4 % změna AIC na obyv. oproti předchozímu roku v ČR a Pobaltí
- Tab. 4.5 Hranice chudoby v ČR a Pobaltí v EUR na osobu za rok
- Tab. 4.6 Podíl osob ohrožených příjmovou chudobou v ČR a Pobaltí
- Tab. 4.7 HDI v ČR a Pobaltí
- Tab. 4.8 IHDI v ČR a Pobaltí
- Tab. 4.9 GII a jeho složky v ČR a Pobaltí v roce 2012

Seznam grafů

Graf 3.1 Meziroční tempo růst reálného HDP v ČR v %, 2005 – 2012

Graf 3.2 Struktura HDP v ČR v letech 2005 - 2012

Graf 3.3 Domácí poptávka a její složky v %, stálé ceny

Graf 3.4 Meziroční tempo růstu reálného HDP v Pobaltí v letech 2005 - 2012

Graf 4.1 Vývoj meziročního tempa růstu reálného HDP v ČR a zemích Pobaltí

Seznam zkratek

AIC – skutečná individuální spotřeba

ČDP – čistý domácí produkt

ČDD – čistý domácí důchod

ČNB – Česká národní banka

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

ECB – Evropská centrální banka

EU – Evropská unie

GII – index nerovnosti pohlaví

HDI – index lidského rozvoje

HDP – hrubý domácí produkt

HND – hrubý národní důchod

IHDI – index lidského rozvoje upravený o nerovnosti

NX – čistý export

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN – Organizace spojených národů

PPP – parita kupní síly

p. b. – procentní bod

UNDP – Program rozvoje spojených národů

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo,
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 5. 5. 2014

Lucie Napramitová

jméno a příjmení studenta